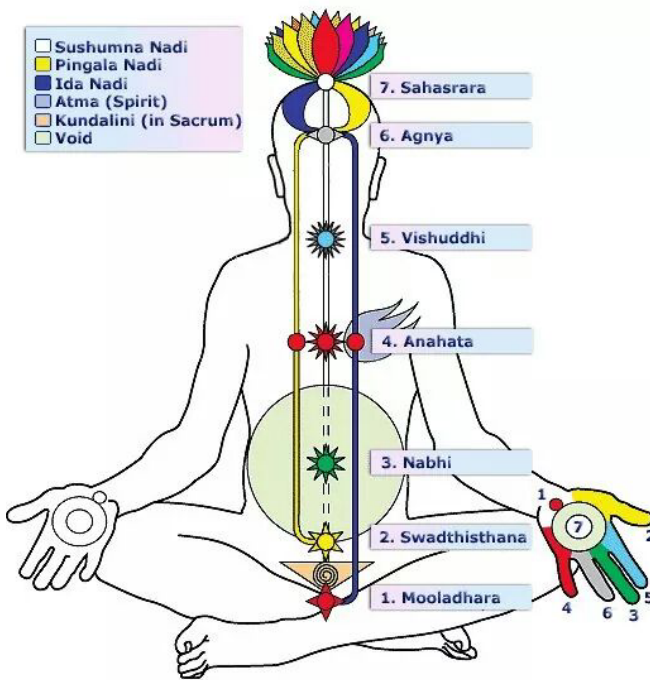
శ్రీః

బీజాక్షరనిఘంటుః

వ్యాఖ్యాత : మేళ్లచెర్వు వేఙ్కట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

ప్రకాశకులు :

స్వామి సహజానంద

విజయవాడ.

శ్రీః

బీజాక్షరనిఘంటుః

సంకలనాత్మక రచన

మేళ్లచెర్వు వేఙ్కట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

ముద్రణ : జనవరి-2015

ప్రతులు : 500

పేజీలు : 60

వెల రూ. : 50-00

RAVI MOHAN RAO, M.Sc., M.A.,
Dandy House,
Flat No : 404, Janjanam Complex,
Opp. I Town Police Station,
CHIRALA-523 155, Prakasam Dist.
Cell : 9440115411

D.T.P. by :-
L.Durga Prasad,
Sanjay Graphics,
CHIRALA.
Cell : 9966156263

Printed at -
Karshak Art Printers,
HYDERABAD

శ్రీః

బీజాకరణము

"శ్వాసో నాదః" అని శాకటాయనసూత్రం. ఈ విషయం అనుభవసిద్ధమే. కనుకనే మాట్లాడుతూ మధ్యలో, గ్రుక్కత్రిప్పుకోవటం అనేది చేస్తాం. కనుక **"ప్రాణవిద్య, నాదవిద్య"** ఒక్కటే. నోటి నుంచి వచ్చే గాలి శ్వాస. మనం పీల్చే గాలి ప్రాణము. ఈ గాలి నోటి నుంచి వస్తూ స్థానప్రయత్నాలను బట్టి నోటిలో జిహ్వాగ్రం చేసే లాస్యం వలన నాదంగా, శబ్దంగా, అక్షరంగా రూపాంతరాలలో పరిణమిస్తుంది. వేదం భగవంతుని **"శ్వాస"** అని ఉపనిషత్తు చెప్తున్నది. **"తస్మైవ మహతో భూతస్య నిశ్వసితమేతత్ యదృగ్వేదో యజుర్వేదస్సామవేద ఇతి"** శబ్దభాగాలు లేదా అక్షరాలు బీజాక్షరాలు. వాటి అంత్యభాగాలు నాదాలు. నాదం దేనికయినా ఒకటిగా ఉంటుంది. అందువలన ప్రతి బీజానికి సాధారణంగా (95 శాతం వరకు) అనుస్వారంతో ముగింపు ఉంటుంది. అంటే వైఖరీ రూప శబ్ద భేదములన్నియు, మధ్యమారూప నాదంలోకి కరగిపోవాలి. ఈ నాదం సమాధిలో నాదాంతమయిన బ్రహ్మంలో కరగటమే జపలక్ష్యం. లేదా నాదవశీరణంతో అక్షరాలను ఆయుధాలుగా మార్చి మంత్రాలనుగా చేసి ప్రయోగించి కామ్యకర్మలు సాధించటం దేవతా వశీకరణం, యక్షిణీసాధనం మొదలైనవి చేయవచ్చును. ఇదొక పద్ధతి. దేనికయినా నాదానుసంధానం ముఖ్యం. ఈ అనుసంధానానికి అక్షరాలు ఉపకరణం. మంత్ర, యోగ, ఆగమాల ప్రకారం అక్షరములు మనలోనే షట్చక్రాలలో అంతర్గతంగా ఉంటాయి. అదే **"అంతర్మాల"** దీనితో బహిర్గతజపాన్ని అనుసంధానం చేస్తూ చేసే యా అంతరక్షమాలాజపం శీఘ్రసిద్ధికరం అని ఆగమవాక్యం. అంతర్గతమయిన అక్షరాలను ఆయా స్థానాలను మనస్సుతో బహిరంగజపమాలతో పోల్చు కోవటం అంతరక్షమాలా జపం. తద్వారా మనలోని వర్ణ, నాదశక్తిని బలోపేతం చేస్తాం. దీనివలన జపసిద్ధి, తపస్సిద్ధి, వాక్శుద్ధి, కవితాధార మొదలైనవి లభిస్తాయి. ఈ వ్యవహారమంతా శరీరములోని సుషుమ్న, చక్ర, పద్మవ్యవస్థలో ఉన్నదని యోగశాస్త్రం చెప్పుతున్నది. ఆ వాక్యాలు చూద్దాం.

నాదం దేహమధ్యలో ప్రారంభం అవుతుంది. దేహమధ్యం అంటే నాభి క్రింది ఒక అంగుళం ప్రదేశం.

ఆధారాత్ ద్వ్యంగుళాదూర్ధ్వం
మేహనాత్ ద్వ్యంగుళాదధః ।
ఏకాంగుళం దేహమధ్యం
తప్త జాంబూనదప్రభమ్ ॥

అందుకే బలహీనంగా మాట్లాడే వానిని చూచి, 'వాడు బొడ్డు క్రింద నుంచి లాగుతున్నాడు' అంటాము. ఈ మాట శాస్త్రవాక్యానికి అనుభవదర్పణం వంటిది.

ఈ స్థానంలోనే 'పరానాదం' ఉంటుంది. అంటే నాద పరమాణుదశ. నాద ప్రారంభదశ. ఇది ఒక అనాహతమయిన సంకల్పరూపమయిన "స్పందన" మాత్రమే. కనుకనే నాదం గురించి చెప్తూ – **"పరాయాం అంకురీభూత్వా"** అన్నారు. అంతేగాక.

"మూలాధారగతా శక్తిః సా పరా బిందురూపిణీ" అన్నారు. బిందు రూపమయిన పరావాక్కు మూలాధారమున ఉన్నదని అర్థము. నాదం ఏర్పడటానికి కారణం శ్వాస. లేదా ప్రాణం అని యింతకు ముందే చెప్పాము. అయితే దాంతో బాటు అగ్ని గూడా కలవాలి. ఈ అగ్ని జీవశక్తియే. శక్తి లేనిదే శ్వాస సాగదు. బ్రతుకు లేదు. కనుక జిహ్వలోని శక్తి, శ్వాస – రెండూ కలిసి నాదోత్పత్తి చేస్తాయి. అందువలననే 'నాద' శబ్దాన్ని

"న" = ప్రాణబీజం అని

"ద" = అగ్నిబీజం అని సంకేతించారు.

మన నోట్లోను బయటను పుట్టే నాదం **'ఆహత నాదం'**. కాని మన దేహ మధ్యంలోను పంచభూతాలలోను ఉండే అవ్యక్తనాదం **అనాహతం**.

"ఆకాశ సంభవో నాదో యస్సో నాహత సంజ్ఞితః". ఈ అనాహత శబ్దం అణువులోను ఉంటుంది. ఇది అత్యంత సూక్ష్మనాదం. పరాపశ్యంతీ మధ్యమాస్థితులు గల యీ నాద విశేషాలు కర్ణేంద్రియాలకు అందవు. మనస్సు మాత్రమే వీటిని గ్రహిస్తుంది. స్వప్నంలో జరిగే మాటలు గూడా కర్ణేంద్రియాలకు అందవు. ఇవి కేవలం మనోబుద్ధిచిత్త గ్రాహ్యాలు. ఒక్క వైఖరీ వాక్కు మాత్రమే కర్ణగ్రాహ్యం.

తరంగాలు లేని నీటిలో గాలివలన తరంగాలు పుట్టి చివఱకు నీటిలోనే కలిసిపోతాయి. అలాగే ఆకాశంలో వాయువు వలన పుట్టిన శబ్దము ఆకాశంలోనే లీనం అవుతుంది. బ్రహ్మమునందు పుట్టిన 'నేను' అనే నాదం చివఱకు 'బ్రహ్మం' లోనే లయం అవుతుంది. అదే నాదాంతం. కనుకనే 'నాదం' అంటే సృష్టి. అందుకే దేవి నాదమయి మూల ప్రకృతి.

అనాహతనాదం – Air వంటిది.

ఆహతనాదం – Wind వంటిది.

లౌకిక నాదాలన్నింటిలోనికి ప్రశస్తం అయినది జంతునాదం. అందున మనుష్యనాదం ప్రశస్తతరం. చక్కని ధ్వని, ధ్వనిభేదాలు, స్వరాలు, అక్షరాలు, అర్థాలు,

నానార్థాలు, వ్యంగ్యాలు – వెల్లివిరిసిన శబ్ద శక్తి (నాదశక్తి) మానవ నాదం. ఇది జ్ఞాన కారణం. మోక్షకారణం. భాషారూపమయిన ఈ నాద ప్రపంచం చేయలేనిది లేదు. ఈ నాదాలలోని అతిముఖ్యమయినది **"ఓం"** కారనాదం.

ఇది బీజత్రయ స్వరూపం. దీనిలో **"అ+ఉ+ం"** అన్న 3 భాగాలు లోకంలోని సర్వ త్రిపుటీ సమూహమునకు ప్రతినిధులు. ఆధ్యాత్మిక సాధనలో ఈ నాదమునకు (ఓం)

అ = హృదయము వఱకు, ఉ = కంఠము వఱకు, ం = భ్రూ మధ్యము వఱకు మంద్ర మధ్య తారస్థాయిలో ఉచ్చారణ జరుగుతుంది. తరువాత అతి తారస్థాయిలో లేదా పరాస్థాయిలో ఈ నాదం నాదాంతం వైపు సూక్ష్మచక్రరూపాలతో దూసుకొని పోతుంది. ఇది మోక్షప్రదం. కనుక 'నాదరాజం' ఓంకారం.

శ్వాసకు మనస్సుకు సంబంధం గూర్చి యోగశాస్త్రంలో చాలా చెప్పారు. శ్వాస ఆగితే మనస్సు ఆగుతుంది. మనస్సు ఆగితే శ్వాస ఆగుతుంది.

"ప్రాణబంధనం హి సోమ్య మనః" అని శ్రుతి.

"యః ప్రాణపవనస్పందః చిత్తస్పందస్స ఏవ హి" యోగవాశిష్ఠం. మొదటిది యోగులు, రెండవది జ్ఞానులు సాధన చేస్తారు. ఈ శ్వాసనే మంత్ర యోగులు నాదంగా ఉపాసన చేస్తారు. కనుక నాదంలో మనస్సు లీనం అవుతుంది. మనస్సు నశిస్తే సృష్టి లేదు. సంసారం లేదు. అదే మోక్షస్థితి. నాద మనస్సులు ఐక్యం పొందితే 'నాదం' దీపశిఖలాగా జ్వలిస్తూ కుండలినీరూపం పొందుతుంది. కుండలిని అంటే నాదశక్తే గదా!

చూడామణి ధరించిన నాగ కన్యలాగా, లంకాదహనం చేసిన హనుమ ద్వాలంలాగా, కాళిదాసు వర్ణించిన ఇందుమతిలాగా బయలుదేఱిన యీ దీపశిఖ మార్గ మధ్యమున గల సర్వదేవతలను, సర్వ వర్ణములను కటాక్షిస్తూ, పుట్టవిడిచిన పాములాగా వేగంగా సహస్రారం వైపు దూసుకొని పోయి అచ్చటి పరంజ్యోతిలో లయమగును. అదే **మంత్రయోగలక్ష్యం.**

ఒక నిప్పురవ్వ తనలోని "బొగ్గుతనం" వదలి నిప్పులో కలియటం, దీపకాంతి దీపంలో కలియటం, వెన్నెల నెలవంకలో కలియటం – అదే జీవశక్తి పరంజ్యోతిలో కలియటం. కుమారసంభవంలో కాళిదాసు ఇందుమతీ స్వయంవరం వర్ణనలో,

సంచారిణీ దీపశిఖేవ రాత్రౌ
యం యం వ్యతీయాయ పతింవరా సా ।

నరేంద్ర మార్గాట్ట ఇవ ప్రపేదే
వివర్ణభావం సస భూమిపాలః ॥

అన్నాడు. దీనివలన ఆయనకు **"దీపశిఖా కాళిదాసు"** అని పేరు వచ్చింది.

యోగంలోను, కావ్యంలోను **భర్త = అజుడు, భార్య = ఇందుమతి.** ఇద్దఱు అజులే. ఈ యిద్దఱు పతింవరలే. అది నరేంద్ర మార్గమే. నారాయణ మార్గమే. ఆయా భూములను భూమికలను పరిపాలించే రాజులు దేవతలు. వారు తమ 'వర్ణాలను' కోల్పోయినారు. ఇదేదో అనుకోకుండా లభించిన సామ్యం కాదు. తరువాత వర్ణన గూడా కవికుల గురువు ఇలానే కొనసాగించాడు.

"నహి ప్రఫుల్లం సహకారమేత్య" అని. 'సహకారం', 'ప్రఫుల్లం' అన్నాడు. అంటే వికసించిన ఆజ్ఞాచక్రం లేదా విశుద్ధచక్రం అని అర్థం. ఆజ్ఞాచక్రంలో **'హం, క్షం' బీజములు,** కంఠచక్రములో **'హం' బీజము** ఉంటాయని యోగశాస్త్రం. అయితే అచ్చటనే **"వృక్షాంతరం కాంక్షతి షట్పదాళిః"** అన్న కాళిదాసు క్ష కార ద్విరుక్తి వలన ఆజ్ఞాచక్రాన్ని సూచించినట్లే కదా! పైగా **'షట్పదాళిః'** అనగా షట్చక్రములకు స్నేహితురాలయిన **'భ్రామరీ'** (నాద) శక్తిని సూచించినాడు. అందువలననే కాళిదాసుకు వ్యాస వాల్మీకుల తరువాత స్థానం దొరికింది. పనికిమాలిన శృంగార వ్యంగ్యాలు కాక ఆధ్యాత్మిక జీవేశ్వర శృంగార ధ్వనిని, తన గ్రంథంలో అలవోకగా నిబంధించినవాడు కాళిదాసు. శ్రీహర్షునివలె ఎచ్చటను బయటపడలేదు. భవభూతి గూడ ఇటువంటివాడే. అందుకే **"కిమపి కిమపి మందం-"** అనే శ్లోకం సీతారాముల అసిధారావ్రతానికి, అసంగయోగానికి ఉదాహరణమని మా గురువు గారు **"నాకు తోచిన మాట"** అనే గ్రంథంలో వ్యాఖ్యానించారు. కనుకనే కాళిదాసు **"కవికులగురువు."**

ఇక అసలు విషయానికి వస్తే; బీజములను ఇందులో రెండు రకాలుగా విభజించాను.

1) అక్షర బీజములు : మామూలు అక్షరాలు అం, ఆం, ఈం మొదలైనవి

2) బీజాక్షరములు : హ్రీం, గ్లీం, హ్సౌం.

అనగా సంయుక్త బీజములను 'బీజాక్షరములు' గా చెప్పినాను.

బీజోత్పత్తి

ఈ బీజములను ఏర్పాటు చేసిన పద్ధతులు కొన్ని ఇక్కడ చర్చించుదాం.

1) సహజ ఏకాక్షర పదాలు తమకు నిఘంటు ప్రసిద్ధమయిన అర్థములోనే ఇందులో బీజాక్షరాలుగా వచ్చినవి.

ఉదా॥ ఖం = ఆకాశబీజము
కం = జలబీజము

2) పదంలో మొదటి అక్షరాన్ని బట్టి కొన్ని అక్షరాలు బీజాక్షరాలు అయినవి.

ఉదా॥ చూ = **నామాద్యక్షరమ్ బీజమ్**
స = సుదర్శనబీజము
ర = రక్తబీజము
గ = గణపతి బీజము
వ = వరుణబీజము

3) 2వ అక్షరాన్ని బట్టి కొన్ని బీజాక్షరాలు ఏర్పడినవి.

ఉదా॥ రథం = థ = రథ బీజము.

4) ఒత్తులలో ఉన్న అక్షరాలను బట్టి కొన్ని బీజాక్షరాలు అయినవి.

ఉదా॥ స్థిర = థ
స్థాయి = థ

5) నాగరిలిపిలోని అక్షరాల ఆకారాలను బట్టి కొన్ని బీజాక్షరాలు వచ్చినవి

ఉదా॥ ః = కన్యాస్తనములు ट = కుండ
ढ = శంఖము ओ = హలి

6) అనేకాక్షర బీజములకు అర్థం ఎటూ ఉండును కనుక వాటి అర్థమే ఆ బీజము.

"అనేకాక్షరబీజేన స్వస్వబీజం స్వనామకమ్"

ఉదా॥ స్వాహా = ఇది స్వాహాదేవి బీజము.

ఇలా ఇంకొన్ని విధాలుగా బీజములు అక్షరముల ద్వారా దేవతలకు సంకేతింప బడినవి. అవి పాఠకుల ఊహకు వదలబడినవి.

విషయ సంఖ్య :-

1) ఈ బీజాక్షరములలో చాల వస్తువులు, దేవతలు, రాక్షసులు మొదలగునవి సంకేతింప బడినవి. అన్నింటిని విడదీయుట కష్టము కనుక కొన్నింటిని ప్రత్యేక శీర్షికలుగా చూపితిని. ప్రధానముగా ఇందు చెప్పబడినవి.

(1) దేవతలు, (2) రాక్షసులు, (3) ఋషులు, (4) తారలు, (5) రాశులు, (6) పంచభూతాలు, (7) దశావతారాలు, (8) షడ్రసాలు, (9) సప్తవర్ణాలు, (10) తిథులు, (11) కొండలు, నదులు, సముద్రాలు, (12) అవయవాలు మొదలైన పేర్లు వచ్చినవి.

2) ఇందులో కొన్ని భయంకరాకారములయిన పేర్లు వచ్చినవి.

ఉదా॥ ఐం = వికృతముఖి

నిజానికిది సరస్వతీబీజం. దీనినే 'వికృతముఖి' అని చెప్పారు. బహుశః ఇవి ప్రయోగాలు, వామాచార పూజలు. యక్షిణి ఉపాసనలు మొదలైన కామ్యకర్మల వారికి అవసరము కావచ్చును.

ప్రయోజనం :-

1) మంత్రాకారాలను బీజరూపాలను మంత్రవేత్తలు మామూలు భాషలో ప్రత్యక్షముగా చెప్పరు. మంత్ర దేవతలు పరోక్ష ప్రియలు కనుక మంత్రము లున్న స్వమాతృజార తుల్యముగా గోప్యములు. కనుక నిఘంటువులో చెప్పిన పర్యాయ పదాలతో మంత్రాకారములను అందుకు కావలసిన బీజ రూపములను సూచించెదరు. ఉదాహరణకు "ప్రీం" అను బీజము. ఇది మంత్రశాస్త్రములో అంటే 'తంత్రాభిధానం' లోని బీజనిఘంటువులో ఈ విధంగా చెప్పబడినది.

కపర్దినం సమాధాయ
క్షతజోక్షితసంస్థితమ్ ।
సంయుక్తం ధూమ్రభైరవ్యా
ధ్వాంక్షోయం నాదబిందుమాన్ ॥

అనగా 'ప్రీం' అనేది ధ్వాంక్షబీజము. దీనిని కపర్దితో (ప) క్షతజోక్షి తము (ర) తో కలిపి ధూమ్ర భైరవితో (ఈ) చేర్చి నాద (U) బిందువులు (ం) తగిలిస్తే 'ప్రీం' అవుతుంది. ఈ గుప్త భాష తెలిసికోటానికి బీజనిఘంటువు అవసరం. అలాగే సాంఖ్యాయన శ్రుతి పంచదశిని,

"కామో యోనిః కమలా వజ్రపాణిః" మొదలగు నాలుగు పాదముల మంత్రముతో గుప్త బీజ భాషలో చెప్పినది. కనుకనే **"మాతృకావర్ణ సంజ్ఞాస్తాః తాః జ్ఞాత్వా చోద్ధరేన్మనుమ్"** అని మాతృకా నిఘంటువు చెప్పింది. కనుక మంత్రోద్ధారానికి బీజ నిఘంటువు అవసరము.

2) ఇంతేగాక కవులు తమ గ్రంథంలో తమతమ ఇష్టదేవతామంత్రాలను ముద్రాలంకారంగా బంధించేందుకు ఈ 'బీజ నిఘంటువు' అవసరమే.

3) శరీరావయవాలకు బీజములున్నవి. వాని వలన వచ్చే ప్రయోజనమును ప్రకారాంతర మాతృకా నిఘంటువు ఇలా చెప్పింది.

శ్లో॥ విస్ఫోటనాయ మంత్రాణాం - సలీలం పండితైః జనైః ।
శరీరే సర్వమంత్రాణాం - ఉద్ధారాయ సుబుద్ధిభిః ॥

(మాతృకా నిఘంటువు)

శరీరమునందు నాదం, అక్షరాలు ఉన్నవని యోగమతము. కనుక ఈ బీజోపాసన వలన ఆయా శరీరావయవములందు మంత్రోద్ధారము చేయవచ్చును. ఆయా మంత్రస్థానములను చైతన్యభరితం చేయవచ్చును.

అవధేయము :-

1) బీజాలలో కొన్నిచోట్లు 'ఈశ' 'అంబ' పదాలు ఇతర పదాలతో కలిపి వాడారు. వాటికి ప్రత్యేక అర్థములు లేవు.

ఉదా॥ క = క్రోధ, క్రోధీశ; ద = దారుక, దారుకేశ.

2) హ్రస్వ బీజాలు, దీర్ఘ బీజాలు ఒకే అక్షరం అయితే కొన్ని పోలికలున్నాయి. అర్థాలు కలుస్తాయి.

ఉదా॥ 'అ' వద్ద ఉన్న కొన్ని పేర్లు, 'ఆ' వద్ద ఉన్న పేర్లతో సమానంగా ఉన్నాయి. సం-సాం = రెండున్నూ సుదర్శన బీజాలు.

3) తంత్రాలలో ఉండే మతభేదాల వలన కొన్ని పేర్లు సమానంగా వస్తున్నాయి. కాని బీజాక్షరాలు మాత్రం మారుతున్నాయి.

ఉదా॥ కే = వామబాహు - కొండలు, దక్షిణజాను - కొండలు
ఠే = వామబాహు - కొండలు, దక్షిణబాహు - కొండలు

4) ఒక విషయానికి ఒక నిఘంటువులోనే అనేక పర్యాయపదాలు ఇచ్చారు. కాని అవి అన్ని ఒక్కటే

ఉదా॥ శివ, శ్రీకంఠ, హర, త్రినేత్ర మొదలైనవి.

బీజార్థములు

వేదమంత్రములు సాధారణముగా అర్థవంతమయిన పదాలతో ఏర్పడును. అందుకు గాయత్రీ మంత్రమే ఉదాహరణము. కాని తాంత్రికమయిన బీజాక్షర మంత్రములలో అర్థం తెలియని శ్రీం, అం, శం లాంటి వర్ణములే ఉండును. దానిమ్మపండులో గింజలవలె ఉండే ఈ అక్షర రత్నాలు పరస్పరం బంధం లేనట్లు వెలుగుచుండును. అట్లని నిరర్థకములు అనరాదు. నిరర్థకమయిన మంత్రములు ఏ దేవతలను తృప్తి పఱచును? మంత్రం అంటే ఒక స్తుతి. ఒక ప్రార్థన. అర్థమున్నపుడు ఆ 'గుణం' సాధ్యం అవుతుంది. కనుక బీజాక్షర మంత్రాలకు అర్థాలు తప్పనిసరి. వాక్యానికి అర్థం ఉన్నపుడు వాక్యగతమయిన పదాలకు గూడా ఆ అర్థభాగాలు పంచాలి. అలాగే మంత్రం మొత్తం మహావాక్యం అయితే మంత్రగత బీజాలకు అర్థం తప్పక ఉండాలి. కనుక బీజాక్షరాలకు అర్థం తప్పదు. అందుకే బీజ నిఘంటువులు వచ్చినవి. పంచదశీ మంత్రార్థం గూర్చి వ్రాస్తూ **భాస్కరరాయపండితుడు "వరివస్యారహస్యం"** లో చెప్పిన విషయలాలను చూస్తే మంత్రార్థ విధానాలు తెలుస్తాయి. మంత్రప్రయోజనం మంత్రార్థ జ్ఞానంలోనే ఉందని తెలుస్తుంది.

శ్లో॥ నార్థజ్ఞానవిహీనం - శబ్దస్యోచ్చారణం ఫలతి ।
భస్మని వహ్ని విహీనే - న ప్రక్షిప్తం హవిః జ్వలతి ॥ 1

అర్థజ్ఞానం లేని మంత్రపఠనం బూడిదలో నేయి పోసిన చందం అని.

శ్లో॥ అర్థమజానానాం - నానావిధశబ్దమాత్రపాఠవతామ్ ।
ఉపమేయః చక్రీవాన్ - మలయజభారస్య వోఢైవ ॥ 2

అర్థం తెలియని మంత్రవేత్త చందనం మోసే గాడిద అట.

శ్లో॥ పురుషార్థానిచ్ఛద్భిః - పురుషైరర్థాః పరిజ్ఞేయాః ।
అర్థానాదరభాజాం - నైవార్థః ప్రత్యుతానర్థః ॥ 3

పురుషార్థచతుష్టయంలో ఏదికావాలన్నా అర్థం ఎఱిగి సాధన చేయాలి. నిరర్థకమయిన సాధన అనర్థం గూడా తెస్తుందట.

ఇలా చెప్పిన ఆ భాస్కరరాయ పండితుడు పంచదశిని గూర్చి పంచదశీ (15) సంఖ్యలో అర్థాలను వ్యాఖ్యానించాడు. అయితే పంచదశీమంత్రంలో కేవలం పొడి పొడిగా 15 అక్షరాలు మాత్రం ఉన్నాయి. వాటికి ఈ అర్థాలు ఎక్కడివి. ఈ అర్థ వ్యాఖ్యాన పద్ధతిని గూర్చి భాస్కరరాయలే "వరివస్యారహస్యం" చివఱలో వివరించాడు. ఆ వివరణ గమనిద్దాం!

శ్లో॥ శక్త్యా లక్షణయా వా - యేయేర్థాదర్శితా మనోరస్య ।
తేషు న కోపి వివాదః - ప్రత్యక్షత్వేన సిద్ధత్వాత్ ॥ 1

అనగా, అభిధావృత్తితోను, లక్షణతోను కొన్ని అర్థాలు చెప్పబడినవి. కొన్ని అర్థాలు వ్యంజన ద్వారా చెప్పబడినవి. పైగా ఈ అర్థాలు మంత్ర జప ఫలితాల్లో ప్రత్యక్షంగా అనుభవానికి వస్తున్నాయి. కనుక వాటికవి అర్థములు అన్నది ప్రత్యక్ష ప్రమాణం. డిత్థ శబ్దానికి వేఱే అర్థం లేకపోయినను ఆ పేరుతో పలికే వాడే దానికి అర్థం అన్నది ప్రత్యక్షానుభవమే కదా! లేదా,

శ్లో॥ ఆస్తామన్యావృత్తిః - విలక్షణా, తద్గ్రహస్తు మనోః ।
శివవచనేన భవిష్యతి - యద్వైషా శక్తిరేవాస్తు ॥ 2

అభిధా లక్షణా వ్యంజనలకన్న భిన్నమయిన మఱోశక్తి ఆగమ శివ వచనంతో వచ్చినట్లు కల్పన చేయవలెను. అంటే దీనిని బీజాక్షర శక్తి అందాము. లేదా సర్వశబ్దములకు అర్థములు ఈశ్వర సంకేతము అనే మతం ప్రకారం చూస్తే ఈ 'బీజాక్షర' కల్పన అవసరమే లేదు. ఇది మామూలు 'అభిధావృత్తి' అని చెప్పవచ్చు. ఇది గూడ శివసంకేతం కదా!

శ్లో॥ ఏతస్మాదయమర్థో - బోద్ధవ్య ఇతీశ్వరేచ్ఛాత్వాత్ ।
ప్రతిపదమర్థవిశేషా - జ్ఞానేప్యాస్తామఖండవాక్యస్య ॥ 3

ఈ మంత్రంలో ఈ దేవతను కొలవమని ఈశ్వరసంకేతం కనుక మంత్ర వాక్యానికి ఈ అర్థం అభిధారూపమే. అఖండ వాక్యార్థం శివసంకేతం. అంటే వాక్యస్ఫోటం ఈశ్వర సంకేతం వలన వచ్చిన అభిధ.

శ్లో॥ అర్థోప్యఖండరూపో - విశిష్టమతిరిక్తమితి హి సిద్ధాంతః ।
అసేచనక వ్యాప్త్యా - దిపదవదాస్తాం పదత్వమపి ॥ 4

పదార్థాతిరిక్తంగా అఖండార్థం భాసించటం శాస్త్రసమ్మతం కనుక తాత్పర్య శక్తితో అఖండవాక్యార్థం శివసంకేతం అనవచ్చును. లేదా ఒకే అర్థాన్ని చెప్పే మొత్తం మంత్రాన్ని 'పదం' అనే చెప్పవచ్చు. అసేచనకం, వ్యాప్తి అనే పదాలకు విశిష్టార్థంలో శక్తి ఉంది. ఆ మొత్తం విశిష్టార్థం చెప్పినా అవి పదాలే కదా!

శ్లో॥ ఏకస్యానేకార్థా - దృష్టా హరిసైంధవాదిషు పదేషు ।
అన్యగతమేకావగతౌ - ప్రకరణతాత్పర్యయోః విశేషకతా ॥ 5

"హరి, సైంధవ" మొదలైన పదములకు అనేకార్థములున్నట్లు ప్రకరణ తాత్పర్యములను బట్టి మంత్రపదమునకు / మంత్ర వాక్యమునకు అనేకార్థాలను

చెప్పవచ్చును.

శ్లో॥ ప్రకృతే తు సర్వబోధ - స్త్యేష్టత్వాత్ నో విశేషకాకాంక్షా ।
అథవా సకలార్థేష్వపి - శక్త్యైక్యం పుష్పవంతపదవదిహ ॥ 6

జపకాలంలో సర్వ అర్థాలు స్ఫురించాలని నియమం. కనుక ప్రకరణాది విశేషాల ప్రస్తావన అవసరం లేదు. లేదా సకలార్థాలు ఒకేశక్తితో స్ఫురిస్తాయని చెప్పవచ్చు. "పుష్పవంతౌ" అంటే చంద్రసూర్యులని రెండర్థాలు ఏకకాలంలో వచ్చినట్లు 15 అర్థాలు ఏకకాలంలో వస్తాయని చెప్పవచ్చును.

వ్యాకరణరీత్యా ఈ అర్థాలను చెప్పే పద్ధతి గూడ చూచించాడు.

శ్లో॥ ధాతోః బహ్వర్థత్వాత్ - బహుళగ్రహణాత్ పృషోదరాదిత్వాత్ ।
ఆకృతిగణపాఠేన - స్వేచ్ఛానుగుణాత్ ఉణాదికల్పనతః ॥ 7

శ్లో॥ ఛందసి సర్వవిధీనాం - వైకల్పికతావశాదముష్య మనోః ।
సిద్ధిః కథితేర్థేస్మిన్ - వైయాకరణానుశాసనానుమతిః ॥ 8

అంటే, **'ధాతూనామనేకార్థత్వాత్'** అన్న వచనం వలన, బహుళ గ్రహణాల వలన, పృషోదరాదిగణం ఆకృతిగణం కావటం వలన ఉణాది ప్రత్యయాల బహుళత్వము వలన వేదంలో సర్వవిధులకు ప్రాయికత్వము వలన వేదప్రాయమయిన ఆగమమంత్రము లందు గూడ అర్థకల్పన వ్యాకరణరీత్యానే చేయవచ్చును. దీనికి **"ఆర్షత్వము"** గూడ జోడించినచో మంత్ర మంత్రార్థములు వ్యాకరణ సమ్మతములుగా, పవిత్రములుగా ఉండును.

"బహుతరసమాసయోగాత్" అని గూడ మఱొక శ్లోకంలో చెప్పాడు. దాన్నిబట్టి మంత్రబీజములకు సమాస విధానము వలన కొన్ని అర్థములు చెప్పవచ్చును. కనుక బీజాక్షరాలకు, మంత్రాలకు అర్థ సందేహం అవసరం లేదు.

అర్థ విధానం

(మంత్రార్థాభిధానం నుంచి)

1) బీజ నిఘంటువు నందిచ్చిన అర్థములను గ్రహించి విభక్త్యర్థములను మాత్రము సందర్భానుసారం గ్రహింపవలయును.

"యథాయథం విభక్త్యర్థం మంత్రార్థే చింతయేత్ శివే"

మఱియు సమాసంలో విభక్తిలోపంగా భావింపవచ్చును.

2) ఏ బీజాక్షరమునకయినా చివఱ **"బిందువు"** సాధారణముగా ఉండును. ఆ 'బిందువు' కు అర్థములు : **I) నన్ను రక్షించుగాక, II) దుఃఖము పోగొట్టు గాక, III) సుఖములను ఇచ్చుగాక** అని చెప్పుకొనవచ్చును.

శ్లో॥ యత్ర బిందుద్వయం మంత్రే – ఏకం దుఃఖహరార్థకమ్ ।
అన్యత్సుఖప్రదం దేవి – జ్ఞాత్వా చార్థం విచింతయేత్ ॥

3) మంత్రంలో రెండు బిందువులుంటే దానికి స్వాహా అని అర్థము. లేదా – ఒకటి దుఃఖహరం, రెండవది సుఖదాయకం. ఒకటి పూర్వార్థం, రెండవది పరార్థం. ఇది స్థితి.

శ్లో॥ యత్ర బిందుద్వయం మంత్రే – అన్యత్పూర్వార్థకం మతమ్ ।
స్వాహా మంత్రార్థకం దేవి! – పరార్థం వా ప్రకీర్త్యతామ్ ॥

4) ఒక మంత్రంలో ఒకే బీజం 2 సార్లు వచ్చినచో వాటికి సందర్భానుసారం అర్థ భేదముతో సమన్వయం చేయవలయును. లేదా అదే అర్థం నొక్కి చెప్పవలయును.

శ్లో॥ ఏకబీజద్వయం యత్ర – పృథగర్థం ప్రకల్పయేత్ ।
వీప్సార్థం వా మహేశాని – జ్ఞాత్వా మంత్రం జపేద్ధియా ॥

ఈ విధంగా మంత్రార్థ పరిజ్ఞానానికి ఉపయోగించే ఈ బీజములను గూర్చి ఈ గ్రంథమునకు ఆధారమైన ప్రమాణ గ్రంథములు :

1) శ్రీ తంత్రాభిధానం
2) మంత్రాభిధానం – 1
3) మంత్రాభిధానం – 2
4) ఏకాక్షరకోషం – (పురుషోత్తమదేవరచితం)
5) భూత యక్ష డామర తంత్రాంతర్గత బీజనిఘంటువు

6) **మాతృకా నిఘంటువు - 1 (మహీదాసవిరచితం)**

7) **మాతృకా నిఘంటువు - 2 (మధ్వాచార్యరచితం)**

8) **మాతృకా నిఘంటువు - 3**

9) **వర్ణ నిఘంటువు - రుద్రయామలతంత్రం**

10) **బీజాభిధానం - భూతడామరతంత్రం**

11) **మంత్రార్థాభిధానం - వరదాతంత్రం**

12) **ముద్రానిఘంటువు - వామకేశ్వర తంత్రం**

ఈ గ్రంథములన్నింటికి సంపాదకులయిన **"ఆర్థర్ ఎవలాన్"** గారికి నమస్కారములు.

ఇదిగాక 'ఆంధ్ర విజ్ఞాన కోశం' తదితర యోగశాస్త్ర కర్తలకు ఆగమతంత్ర ప్రవర్తకులయిన **ఉమామహేశ్వరులకు** నమస్కారము. **శ్రీ రావి మోహనరావు** గారు ఈ గ్రంథం వ్రాయమని నన్ను కోరినందుకు వారికి నా నమోవాకములు. ధన్యవాదములు.

ఇట్లు

మేళ్ళచెర్వు వేఙ్కట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

శ్రీః

బీజ తంత్రం

అక్షర బీజాలు

(ప్రతి పదం చివర 'బీజము' అని చేర్చి చదవవలెను)

... .

अ - అ

అవయవాలు : తల, నుదురు, లలాటజ, కంఠ

దేవతలు : బ్రహ్మ, వాగీశ, కేశవ, శివ, సురేశ, విఘ్నేశ, అమృతేశ, శ్రీకంఠ, వాసుదేవ, మహాబ్రహ్మ, ధనేశ, వామా, ఆదిమాతృకా, బ్రహ్మాణీ, కామేశ్వరీ, అశ్వని, కామాకర్షిణి.

గ్రహాలు : అర్కమండలం.

పంచభూతాలు : వాత, మరుత్, వియత్.

జంతువులు : లేవు.

ఇతరాలు : అమృత, నివృత్తి, ప్రణవాది, కామరూప, మాతృకాది, కలాది, ఆద్యజ, ప్రతిపత్తి, స్థిర, ప్రతిపత్తిథి, వర్ణాది, బ్రాహ్మణ, సర్వాది, లఘు, హ్రస్వ, ఏకమాత్రక, ఏకమాతృక, పూర్ణోదరీ, సృష్టవేద, సారస్వత, ప్రియంవద, విద్యుజ్జిహ్వా, భీషణ, కీర్తి.

आ - ఆ

అవయవాలు : ముఖం, వక్త్ర, ముఖవృత్త, హృదయ, అంగుష్ఠ,

దేవతలు : అనంత, విష్ణుశయ్య, శేష, విష్ణురాజ, వాసుదేవ, నారాయణ, బ్రహ్మ, విజయ, రుద్ర, పితామహ, భగమాలినీ.

గ్రహాలు : గురు, కుజ.

పంచభూతాలు : మరుత్, భూమి, వియత్.

జంతువులు : గజేంద్ర, గజాంతక.

ఇతరాలు : దీర్ఘ, ద్వితీయక, ప్రతిష్ఠ, దీర్ఘచ్ఛాయ, మేఘ, క్షీరోదధి, పాశ, దీర్ఘాస్య, వృత్తక, ప్రచండ, ఏకజ, మానదా, కాంత, విశ్వాంతక, అంతక, ద్వితాంత, క్రియ, కాంతి, సంభవ, కాశి, స్వరాంతక, చరుజ, తామసీ, పూజ, మాంగల్య, తారక, కాలవజ్రీ, కాలజిహ్వా.

इ - ఇ

అవయవాలు : దక్షిణనేత్ర, కన్ను, ముక్కు, భ్రూమధ్య.

దేవతలు : మాధవ, గుహ్యక, గణపతి, రుద్ర, నిత్యక్లిన్నా, రుద్రభైరవి, పాంచజన్య, పరమేశ, గంధర్వ.

గ్రహాలు (తారలు) : పూషా, భరణి.

పంచభూతాలు : పావక, అగ్ని.

జంతువులు : లేవు.

ఇతరాలు : సూక్ష్మ, శాల్మలీ, విద్య, మిత్ర, కామ, సుందర, వీర, కోటర (తొఱ్ఱ) వయః, తుష్టి, శాంత, కాంత, కామినీ, నేపాల, గర్జినీ, చండా, మఖాంకుర, మఖాంతక, విట్, బిందు, ద్విబిందు, పరమ.

ई - ఈ

అవయవాలు : కుచద్వంద్వ, తర్జని, వామాక్ష, జిహ్వా.

దేవతలు : శివోత్తమ, కామకలా, ఇంద్రమూర్తి, గోవింద, త్రిమూర్తి, కమల, మాయ, లక్ష్మి, నృసింహాస్త్ర, త్రిపురసుందరి, శూలిని, బైందవి, చండోగ్రా, ధూమ్రభైరవి, వైష్ణవి, బిందుమాలిని, భేరుండ, శివా.

గ్రహాలు : లేవు.

పంచభూతాలు : వహ్ని, పావక.

జంతువులు : లేవు.

ఇతరాలు : కాలకారికా, శాంతి, కల రతి, లోలాక్షి, శేఖర, తుష్టి, పుష్టి, కీర్తి, సుభద్ర, రత్న, ప్రహాస, వాగ్విశుద్ధి, పరాపర, కాలోత్తరీయ, పౌంద్రవర్ధన, చతుర్ధ, సనాదక, కోటర, మోహినీ, శుద్ధ, వాగ్మి.

उ - ఉ

అవయవాలు : కుడి చెవి, చెవి.

దేవతలు : శివ, విష్ణు, అమరేశ, షడానన, ఉగ్రప్రభు, విశ్వకర్మ, శత్రుఘ్ను, వహ్నివాసిని, విఘ్నేశ్వర, మన్మథ, చండవల్లభ.

గ్రహాలు : లేవు.

పంచభూతాలు : మహీ, ధరా.

జంతువులు : వృష.

ఇతరాలు : ప్రణవ, వర్తులాక్షీ, భూత, కల్యాణవాచక, మోహన, ధృతి, చేటికా, పుష్టి, పంచమీ, కామఘు, కామనా, కుటిలా, పారద్వీప, ఇంధికా, గజాంకుశ, విజయ, తమోహన, బభ్రూ, వృత్తాక్షి, ప్రచండ, కాలకూట, కాల, కాలరాత్రి.

ऊ - ఊ

అవయవాలు : వామకర్ణ, చెవి, సర్వశ్రోత్ర, వామాంస.

దేవతలు : అర్ఘీశ, మధుసూదన, రతి, కపాలినీ, నవభైరవ, మహేశ, భైరవ, సరస్వతి, విఘ్నహర్తృ, లక్ష్మణ, మహావిద్య, ఈశ్వరి, షణ్ముఖ, రూపాకర్షిణి.

గ్రహాలు : కుజేశ, ఇంద్రచాప.

పంచభూతాలు : క్షమ, భూమి.

జంతువులు : లేవు.

ఇతరాలు : విదారి, తాలజంఘ, నాలజంఘ, కంటక, శాంతి, క్రోధన, కామరాజ, సూక్ష్మ, దీర్ఘఘోణ, విలాసిని, షష్ఠీ, షండ, దీపిక, కాన్యకుబ్జక, రక్షణ, షట్స్వర, ప్రజేశ.

ऋ - ఋ

అవయవాలు : ముక్కు, కుడి ముక్కు, ఏకపాద, శిరః, కర్ణః, మేదః (క్రొవ్వు)

దేవతలు : త్రివిక్రమ, రుద్ర, దేవమాతృ, గణనాయక, రోహిణి, శివ దూతీ, దేవమాతృ, శత్రుఘ్న, రుద్రమాయ, మహారౌద్రి, జ్వాలినీ, యోగినీ.

గ్రహాలు : తపన.

పంచభూతాలు : జల.

జంతువులు : లేవు.

ఇతరాలు : భారభూతి, భావభూతి, భారభూమి, ఊర్ధ్వముఖీ, క్రియా, క్రూర, రేచిక, ధృత, మాలా, మండల, శాంతినీ, కామలభా, నివృత్తి, పూర్ణగిరి, సప్తమీ, విగ్రహాధిప, ఋజ్మూర్తి, యతి, ధర్మ.

ॠ - ౠ

అవయవాలు : ఎడమ ముక్కు

దేవతలు : వామనుడు, అధీశ్వరుడు, అమృతేశ, శ్రీకంత, అతిధీశ, త్రిపురాంతక, వాణీ, స్థాణు, దైత్యమాతృ, ఏకదంత, అగ్ని, గంధాకర్షిణి, దితి, దను, కాలికా, శ్రీః.

గ్రహాలు : లేవు

పంచభూతాలు : అగ్ని, వారి.

జంతువులు : గో, గోముఖీ.

ఇతరాలు : క్రోధ, వారిధి, మోచికా, అక్షాగ్రజ, దేవజుష్టస్వర, భయంకర, పితృకాలీ, ధృతి, స్వర, స్థాయి, ఊర్ధ్వముఖీ, ఊర్ధ్వమూర్తి, పద్మమాలా, నిశానధీ, వినష్టధీ, శశినీ, శ్రేష్ఠ, ప్రతిష్ఠితా, ప్రతిష్ఠ, మాతృ, హరిత, మిథునోదయ, మాయాగ్రజ, కోమల, శ్యామల, మేధీ, పతి, అష్టమీ, బ్రహ్మణ్య, కలాల, దైవజ్ఞ.

ऌ - ఌ

అవయవాలు : దక్షిణ గండ.

దేవతలు : స్థాణు, శ్రీధర, హృషీకేశ, రుద్రక, వహేశ, విశ్వేశ్వర, మహేంద్ర, అమృతేశ్వర, కులసుందరీ, సంహారిణీ, చిత్తాకర్షిణి, వేధ, పరా.

గ్రహాలు : లేవు.

పంచభూతాలు : వియత్.

జంతువులు : లేవు.

ఇతరాలు : మేఘనాదా, విభు, ఉగ్రభాషిణీ, ద్విదంత, కాశ, వామార్ధ, తృతీయ, కామవర్ధన, అద్రి, శుచిస్మిత, ఏకాంఘ్రి, వజ్రదండ, త్రివేదక, త్రిదేవక, శుద్ధ, ధూమ్ర, వక్ర, దేవయోని, రాజ, కాంత, దీర్ఘజిహ్వ, విశేష, లాంగలి, చంద్రిక, ధూమ్ర, నవమి, కాంతి, చామర.

ऌ - ఌ

అవయవాలు : వామగండ, ఉదరార్ధ.

దేవతలు : హృషీకేశ, హర, గణపతి, కమల, కరాలిని, రద్రచంద్రీ, కాలరాత్రి, కామోదరి, శక్ర, గజానన, కుండోదరి, హరీశ, విశ్వపా, దితి, ధైర్యాకర్షిణీ, దను.

గ్రహాలు : సూర్య.

పంచభూతాలు : ఖ.

జంతువులు : మధువ్రత.

ఇతరాలు : కుబేరాక్ష, హర్ష, సూక్ష్మ, కాంతి, సురా, కాంతికృత్, శాంతికృత్, స్వస్తిక, మాయావి, లోలుప, దశమి, సుస్థిర, మాతృ, నీల, పీత, కామిని, కాల, నిత్య, శుద్ధ, కృతి, ఏకాకి, అర్ధర్చ, నీలచరణ, త్రికంఠ, త్రికూట, ద్విదంత.

ए - ఏ

అవయవాలు : ఓష్ఠ, జంఘా, ఊర్ధ్వోష్ఠ, ఊర్ధ్వదంత, దక్షదంత, ఊర్ధ్వకేశ.

దేవతలు : పద్మనాభ, ఘంటేశ, శక్తి, సిద్ధీశ, చాముండా, విజయ, ఊర్ధ్వకేశీ, భగవతీ, కుండలీ, ఆధారశక్తి, ఈశ, గజానన.

గ్రహాలు : మరుత్, సూక్ష్మభూత, వహ్ని, క్షమా.

జంతువులు : లేవు.

ఇతరాలు : నాదిని, చర, వాగ్భవ, జ్యోత్స్నా, శ్రద్ధా, ప్రమర్దన, భయ, జ్ఞాన, కృప, కృశ, ధీర, సర్వసముద్భవ, మోహిని, రస, యేషిత్, త్రికోణా, సంధి, ఏకాదశీ, భద్రా, కులాచల, అమృత, కామరూప, ఊర్ధ్వహస్త, గజజ్యోతి.

ऐ - ఐ

అవయవాలు : అధరం, వామజాను, ఊర్ధ్వదంత, అధోదంత.

దేవతలు : నిరంజన, దామోదర, ఉగ్రభైరవి, ఉన్మత్తభైరవి, మాలిని, కపర్ది, శ్రీఅగ్ని, మాతృక, త్రిపుర, రాజ్ఞీ, వాగీశ, మహేశ్వర, సరస్వతి, భౌతికేశ, భౌతీశ, కామకోటి, విజయ, పీఠేశ, జగద్యోని.

గ్రహాలు : అంశుమాన్.

పంచభూతాలు : భూతిక, అగ్ని, ధరా, మరుత్, ప్రవాత.

జంతువులు : లేవు.

ఇతరాలు : అష్టస్వర, ద్వాదశస్వర, శుచి, ద్వాదశీ, లజ్జా, కాంతా, వాయవీ, మోహినీ, విభు, దక్ష, ప్రజ్ఞ, వికృతముఖి, క్షమ, కోటరాక్షి, వర్మ, భయద, ధీరేంద్ర, పర, పరనిబోధకృత్, జ్ఞానామృత, లోహిత, వాగ్భవ, వాక్, భౌతికాసన, విమల.

ओ - ఓ

అవయవాలు : దంత, దీర్ఘజంఘక, ఊర్ధ్వదంత, ఊర్ధ్వాస్య.

దేవతలు : త్రైలోక్య విజయా, బీజాకర్షిణీ, సంకర్షణ, ఏకదంత, సద్యోజాత, వాసుదేవ, బ్రహ్మ, రుద్ర, అజేశ, లక్ష్మీ, చండమాలిని, సర్వ మంగల, రతినాథ, దిగంబరా, మంత్రనాథ, మాత్రేశ, జ్వాలిని, గాయత్రి, వాణి.

గ్రహాలు : సుధాకర.

పంచభూతాలు : భూ,

జంతువులు : లేవు.

ఇతరాలు : రథ, భువన, భీమాక్ష, నగ, నాగ, త్రిమాత్రిక, త్రిమాతృక, సత్యక, పీయూష, శ్రుతి, పశ్చిమాస్య, స్థిర, ఆప్యాయనీ, సుముఖి, ద్విజ, ఉద్దేశ్యదర్శక, తీవ్ర, కైలాస, వసుధాక్షర, ప్రణవాంశ, బ్రహ్మసూత్ర, త్రయోదశ, దీర్ఘనాస, ప్రజ్ఞ, ప్రీతి.

औ - ఔ

అవయవాలు : దంతాంతం, అధోదంత, కంఠ, ఓష్ఠ, నేత్రం.

దేవతలు : సంకర్షణ, అనుగ్రహేశ్వర, శక్తిక, నాథ, సదాశివ, సరస్వతి, ఢాకిని, సింహనాదిని, రుద్ర, చండభైరవి, నృసింహాంగం, జ్వాలిని, రతిప్రియ, ఆత్మాకర్షిణీ, జ్వాలామాలిని, మురారి, మాయి, ప్రద్యుమ్న.

గ్రహాలు : గ్రహేశ, మిత్ర.

పంచభూతాలు : తైజస, వ్యోమ, అనిల.

జంతువులు : లేవు.

ఇతరాలు : మనువు, వన, వామజంఘక, మణిబంధ, శంఖకర్ణ, ఆజ్ఞ, ఊర్ధ్వముఖి, శాంత, శాంతిక, వ్యాపిని, ప్రకృతి, పయః, అనంతా, చతుర్దశీ, భృగు, నాదాక్షి, దీర్ఘవక్త్ర.

अं - అం

అవయవాలు : శిరోగత, చక్షుర్, దంత, తల, ఊర్ధ్వదంత.

దేవతలు : ప్రద్యుమ్న, అనిరుద్ధ, అక్రూర, రుద్రరాకిణి, పరంబ్రహ్మ, వృషధ్వజ, ప్రమాణీశ, గుహ్యక, శ్రీముఖి, అనంగ, అమృతా కర్షిణి.

గ్రహాలు(తారలు) : కన్యాచర రవి, శశి, సోమ, రేవతి.

పంచభూతాలు : ఆకాశ.

జంతువులు : లేవు.

ఇతరాలు : సుఖదుఃఖ ప్రవర్తక, పూర్ణిమా, శుద్ధ, బీజయోని, పర, ఘటికా సమ, శూన్య, విచిత్ర, కేదార, రాత్రినాశ, అనుస్వార, ఘంటిక, దండ, బిందు, దండి, స్థితి, కుబ్జికా, బుద్బుద, నిగూఢ, స్వర, మాన, విదారి, కవచ, అంకార, చంచు, మరణ, ప్రీతి, చేతన, నాద, పూర్ణా, దుఃఖహర, నరేశ, శంకుకర్ణ.

अः - అః

అవయవాలు : విషమమనస్సు, కంఠక, ముఖ.

దేవతలు : అనిరుద్ధ, మహాసేన, కార్తికేయ, రమ, గణేశ, రతి, శక్తి, అనంత, మహేశ్వర, హరి, సంహారకర్తృ, అమరేశ, కపాలిని, చండిక, అమృతా, సుందరీ, మాయ.

గ్రహాలు : సోమ.

పంచభూతాలు : అనంతా.

జంతువులు : ద్విజిహ్వా.

ఇతరాలు : విసర్గ, సర్గ, విపత్, అంతిమస్వరః, బింద్వంత, నిరుద్ధక, కన్యాస్తననిభ, కుండలద్వయ, ద్విబిందు, శిల్పాభిజ్ఞ, కలాజ్ఞ, రసవర్ణక, రసనార్ణక, రసనా, కంటక, కలా, పూర్ణా, భద్రా, ఇచ్ఛా, హుం, విద్య, సుఖదుఃఖసూచక, యామ్యా.

क - క

అవయవాలు : ముఖ, మస్తక, దక్షిణస్కంధ, కర, యామ్యకర్ణాది, దక్షిణ మూలగ, చరణ.

దేవతలు : క్రోధీశ, గణేశ, చక్రి, వ్రతదేవ, సుర, మహాకాలీ, కామదేవ, కపాలి, వాసుదేవ, ప్రజాపతి, బ్రహ్మ, మహేశ్వర, కామేశ్వరి, కామాంగ, పరమాత్మ, ఆత్మ, అనంగకుసుమ, మాయ, దేవేశ, నిత్యా.

గ్రహాలు(తారలు) : రవి, చంద్ర, తుల (రాశి)

పంచభూతాలు : తైజస, జలం, వహ్ని, వాయు, ప్రాణ, భూమి.

జంతువులు : గజేంద్రక.

ఇతరాలు : కామగ, కార్ణక, స్వరాంతక, స్వరాంగక, ప్రకాశక, శాంతి, విశాంపతి, బిందు, తాపిని, పరమార్థక, వర్గాద్య, సఖి, సముద్ర, పుష్ప, మంగళ, కామరూప, శ్రీపుర, రమణ, వంగకుసుమ, సృష్టి, గది, రోగ, ముద్ర, సుఖ.

ख – ఖ

అవయవాలు : దండజాతీశ, కఫోణి, దక్షిణకూర్పర, దక్షిణబాహు.

దేవతలు : చండ, చండీశ, సరస్వతి, ప్రచండ, దుర్గ, తాపిని, గరుడ, కపాలి, లింగ, వామన, కైటభారి.

గ్రహాలు : గురు.

పంచభూతాలు : ఆగ్నేయ, తేజః, వహ్ని, ఆకాశ, ఇంద్రియ.

జంతువులు : శిఖండి, మాతంగ, ఖగ, సర్ప.

ఇతరాలు : ఖార్ణక, బుద్ధి, యతి, శూన్య, స్వర్గ, గదీ, కామరూపి, కాంత, కల్యాణీ, శూర్పకర్ణ, అజరామర, శుభ్ర, శ్వభ్ర, జనవ్యాపార, ఖడ్గక, ఖేట, సంహార.

ग – గ

అవయవాలు : హృదయ, మణిబంధగ.

దేవతలు : శార్ఙ్గీ, శారంగ, పంచాంతక, గౌరి, గణేశ, గంగ, గోకులేశ్వర, గంధర్వ, శివదర్శన, విశ్వాత్మ, త్రిలోచన, సరస్వతి, జాలంధర, హవీశ, స్వర్గగ.

గ్రహాలు : లేవు.

పంచభూతాలు : ధరా, స్థిరా.

జంతువులు : గౌరి, సింహ, గజకుంభ.

ఇతరాలు : ఖాంత, స్మృతి, గీత, గాధా, గౌః, మాతా, శూర్పకర్ణ, గౌరవ, సర్వగ, సర్వసిద్ధి, ప్రభా, ధూమ్రా, ద్విజాఖ్య, పృథగ్రూప, బాలబద్ధ, విద్య, భోగిని, నందన, జ్ఞాన, లవ, నర, గోముఖ.

घ - ఘ

అవయవాలు : దక్షిణకర, దక్షిణాంగులిమూల.

దేవతలు : శివోత్తమ, శివ, ఘంటీశ, త్రిపురాంతక, మరీచి, వరుణ, నందీశ, లాంగలి, ముసలి, లంబోదర, త్రైలోక్యవిద్య.

గ్రహాలు : లేవు.

పంచభూతాలు : వాయు.

జంతువులు : వరాహ, గో, ఘుర్ఘుర.

ఇతరాలు : గాంత, ఘూర్ణక, ఖాదిమ, మేఘ, మేథ, ముషలీ, ఘంట, కింకిణి, ఖడ్గి, ఖండి, సత్య, నవ్య, ఘోరనాదక, ఘోరనామ, జ్వాలమాల, కాలరూపి, కామరూపి, దాంభిక, శివాఘ, హనన, ధ్వని, ధనకామ, ఘనస్వర, వికారి, శంక, ఘన, సంహర్త, కామాఖ్య, అనఘామయ, మూలదంతుర.

ङ - ఙ

అవయవాలు : దక్షిణనఖ, నఖ, దక్షిణాంగుళ్యగ్రస్థిత, దక్షిణహస్త.

దేవతలు : రుద్ర, భైరవ, చండ, ఏకనేత్ర, ఏకరుద్ర, మదన, విఘ్నపతి, ఆత్మనాయక, శివయోష, కామేశ, భద్రేశ, దామరేశ, ఉన్మత్త భైరవ, జ్వాలినీ, మంత్రశక్తి, మహానంద.

గ్రహాలు : చంద్ర.

పంచభూతాలు : వియత్, వాయు.

జంతువులు : లేవు.

ఇతరాలు : జార్ణక, బిందూత్తంస, శంఖీ, లంబ, శిశు, ఖర్పర, విషయ, స్పృహా, అనునాసిక, కాంతి, శ్వేతాహ్వాయ, ధీర, ఘన, ద్విజ, జ్వాలినీ, దుర్భర, యతి, గత, మయ, అంశుక, క్లీబవక్త్ర.

च - చ

అవయవాలు : వాయుజంఘ, వామబాహు.

దేవతలు : శూలీ, వాలీ, వాణి, ఆత్మశక్తి, సుదర్శన, లక్ష్మి, చాముండ, చతుర్మూర్తిస్వరూపిణి, తృతీయలోచన, దేవి, కౌమారి, జ్వాలాముఖి, అనంగమేఖల, దైవ, ఇచ్ఛాత్మ.

గ్రహాలు(తారలు) : చంద్ర, బుధ, భౌమ, పూర్వఫల్గుణీ.

పంచభూతాలు : వాయు, మేదిని.

జంతువులు : కూర్మ, వృశ్చిక, కీటముఖీ.

ఇతరాలు : కూర్చ, పుష్కర, ఏకరూప, చామర, రుచి, దీర్ఘబాహుక, చిత్రచారి, చిత్తవారి, దయిత, ద్వినేత్ర, చంద్రక, చందన, చేతనా, ఇచ్ఛా, సాయక, నర, తస్కర, మహానాద, మాలావతి, చంచల, దిక్, ప్రభ.

छ - ఛ

అవయవాలు : వామకూర్పర, వామ, వామబాహు, పాయు.

దేవతలు : ముషలీ, ఏకనేత్ర, సుషుమ్ణా, పశుపతి, పాశి, చతుర్మూర్తి, ఏకమాతా, లాంగలీ, సదాశివ, జయ.

గ్రహాలు : లేవు.

పంచభూతాలు : వహ్ని, భూతమాత్రా.

జంతువులు : పశు.

ఇతరాలు : త్రిబిందుక, తథాచారీ, ఏకపాద, చందన, జ్వరి, ప్రేక్షక, శ్లేష్మక, తరణీ, శ్లేషక, రక్తదంష్ట్రా, శ్లేషాంతక, మతి, నిర్మల, తరల, ద్విశిర, విలాసిని, వృషలి, గోకర్ణా, కామకర్త, మాత, నిశాచర, విక్షత, స్థితి శబ్దక, ద్యుతి.

ज - జ

అవయవాలు : వామకూర్పర, వామ, మణిబంధగత.

దేవతలు : శివ, శూలి, చతురానన, జయంత, లంబోదరీ, మారుతేశ్వర, నంది, సురాధిప, జపజ్యోతి.

గ్రహాలు : లేవు.

పంచభూతాలు : ధరా, తేజః, కం, అర్చిః.

జంతువులు : వానర, హంస.

ఇతరాలు : జయజ, శవ, భాగద, విజయ, స్థిర, జేతా, ధాతకీ, సుముఖీ, విభు, స్మృతి, శాఖా, సుప్రభా, దీర్ఘబాహు, రుచి, జవన, వేగిత, మానవాక్ష, మృత, సదాత్మక, జపక, జనక, జార్ణక, జఘన, మదవిహ్వల, అసితాంగ, అనాకార, ఆమోద.

झ - ఝ

అవయవాలు : అంగుళిమధ్యపర్వ, అంగులీమూలగ, వామాంగుళితలస్థిత, వామహస్త, జిహ్వా.

దేవతలు : పాశి, అజేశ, గుహుడు, ఆత్మ.

గ్రహాలు (రాశులు): కుజ, ధసుర్వస్త.

పంచభూతాలు : జలం, స్థిరా, అభ్రం, ఝంఝూవాయు.

జంతువులు : లేవు.

ఇతరాలు : ఝాంత, ఆమోద, కుముద, ఝంకార, కంకణ, చంద్రిక, దక్షహాస, దక్షశాఖ, అట్టహాస, పాపాత్మ, దీర్ఘబాహు, కృత మండల, బడబాముఖ, వలయాముఖ, కుచమండల, సత్య, షడున్నత, ద్రావిణీ, నాద, విఖ్యాతక, జాలంధరస్థితా, విరాజేంద్ర, కర్మశ, నాదజ, బల, రూప, ఆక్రందిత, సుచంచల, దుర్ముఖ, నష్ట, వికట, ఖండ, కలహంసప్రియ, స్వస్తిక, వ్యంజన, స్వర.

ञ - ఞ

అవయవాలు : సవ్యాంగులనఖ, వామాంగుళ్యగ్ర.

దేవతలు : కౌమారి, చందనేశ్వరి, పుష్పధన్వా, నిరంజన, సర్వేశ్వర.

గ్రహాలు : సోమ.

పంచభూతాలు : వియత్.

జంతువులు : బక.

ఇతరాలు : అనునాసిక, జ్ఞప్రియ, సర్వక, అంకుశి, బోధిని, విశ్వా, కుండలి, సుఖద, దుఃఖద, నాగవిజ్ఞాన, చూర్ణితా, బుద్ధి, సిద్ధి, స్వర్గాత్మ, ఘుర్ఘరధ్వని, రస, ధర్మ, ఏకపాద, సుముఖీ, విరజా, దుర్ముఖ, గాయన, రాగాత్మ, వరాక్షి, జ్ఞప్తిద, నంద, విద్విట్, సిద్ధ, నాద, శుభ, దీర్ఘబాహు, విద్యున్ముఖ.

ट - ట

అవయవాలు : దక్షిణస్ఫిక్, దక్షిణపాదమూల, దక్షిణపాదాదిగ, దక్షిణాంగక, కటి, వామకటి.

దేవతలు : సోమేశ్వర, లాంగలి, ముకుంద, కపాలి, వైష్ణవి, వారుణి, నంది, సోమజా.

గ్రహాలు(రాశులు) : అర్ధచంద్ర, బృహస్పతి, ధనుః

పంచభూతాలు : భూమి, మరుత్.

జంతువులు : లేవు.

ఇతరాలు : టంకార, భూతి, పునర్భవ, ధనుః, మహాధనుః, జరా, ఖేచర, ధ్వని, నినదా, నవ, చిత్ర, ప్రమద, ప్రమోద, విమల, రాజా, గిరి, ఘ్రూణాత్మా, సుముఖ, గజాంకుశ, అమృతాద్య, దావ, మహాజ్వాల, మృగాద్య.

ర - ఠ

అవయవాలు : జిహ్వా, కరతలద్వయం, వామజానుగ, దక్షిణజానూరుభాగ, లలాట, యామ్యగుల్ఫ.

దేవతలు : లాంగలీశ, నందయోని, పాలినీ, కపాలీ, విష్ణు, మహేశ, నలిని, అర్ధనారీశ, దివ్యనాయక.

గ్రహాలు : చంద్ర, చంద్రమండల, పూర్ణచంద్ర, సుధాబింబ, భౌమజ.

పంచభూతాలు : వహ్ని, కు.

జంతువులు : లేవు.

ఇతరాలు : ఘటాకార, కమండలు, శూన్య, మంజరీ, బీజం, పాణి, క్షయ, వనజ, నందన, ఘూర్ణన, వర్తుల, అమృత, కుండల, జీవన, జీవ, దేవజాక్ష, బృహత్ ధ్వని, ఏకపాద, విభూతి, సర్వమిత్రక, వృషఘ్న, గ్రామణి, స్థాయి, స్థవిర, ప్రమోద, నదజ్ఞ, ప్లావక.

డ - డ

అవయవాలు : దక్షిణగుల్భగ, లోచన, వామబాహు, దక్షిణజాను, యామ్యజాను.

దేవతలు : దారుక, నంది, యోగిని, కౌమారి, శంకర, త్రివక్త్ర, శూలి, యోగినీప్రియ.

గ్రహాలు-తారలు : భౌమజ, స్వాతి.

పంచభూతాలు : భూమి.

జంతువులు : వ్యాఘ్రపాద, కోల.

ఇతరాలు : ఖడ్గార్ధాకార, శుభాంఘ్రి, నర, ఏకపాద, దండ, వత్సల, భీషణ, త్రాస, క్షాంతి, దారక, చామర, డామర, గిరి, శాంతి, నాభి, స్వాతి, స్మృతి, త్రివక్ర, నదక, ధ్వని, దురూహ, జటిల, భీమ, ద్విజిహ్వ, సతీ.

ढ – ఢ

అవయవాలు : దక్షిణపాదాంగులిమూల, సవ్యబాహు, దక్షిణజంఘాత్వక్.

దేవతలు : అర్ధనారీశ, యజ్ఞేశ, నదేశ్వర, ఈశ్వరీ, ఐశ్వరీ, వినాయక, విఘ్నేశ, శ్రీ, హరిః.

గ్రహాలు-తారలు : గురు, విశాఖ.

పంచభూతాలు : ఆకాశ, తోయ.

జంతువులు : ద్విజిహ్వా, క్రోడపుచ్ఛక, మీన.

ఇతరాలు : శంఖాంతరాకృతి, నర, నవ, పూర్ణ, సంకోచ, ఢక్కా, నిర్ణయ లోహ, త్రిశిఖీ, సిద్ధిదండ, దాయాద, దృఢ, ప్రహాస, దాహక, బుద్ధి, నిర్గుణ, నిదాన, ధ్వని, పాలిని, ఏలాపుర.

ण – ణ

అవయవాలు : శ్రోత్రం, దక్షసాదాంగులిన (ము)ఖ, దక్షిణపాద.

దేవతలు : ఉమాకాంత, నరకజిత్, ఆషాఢీశ, రతి, పక్షివాహన, జయా, యోగినీప్రియ, త్రినేత్రః, నారాయణ, రాఘవ, శంఖినీ.

గ్రహాలు : రవి.

పంచభూతాలు : వ్యోమ.

జంతువులు : లేవు.

ఇతరాలు : నిర్గుణ, జ్ఞాన, జృంభణ, నిష్కల, ద్విముఖ, సమృద్ధి, బోధినీ, ద్వినేత్ర, మానుషీ, శూర, నిర్ణయ, నిర్వాణ, త్రిగుణాకార, ప్రహారీ, సంహారీ, త్రిరేఖ, తారక.

त - త

అవయవాలు : వామస్ఫిక్, వామకటి, మధ్యకర్ణ, వామపాదాది, ఊర్ధ్వజానుక, వామోరుమూల.

దేవతలు : నీల, హరి, పూతన, గోవింద, శక్తి, వారాహీ, అరుణ, భైరవ, జయంత, ధాతా, అనంగమదనాతుర, సుగత.

గ్రహాలు-తారలు : అనూరాధ, మీననిలయ.

పంచభూతాలు : శిఖి, మరుత్.

జంతువులు : హస్తి, అశ్వ, మకర.

ఇతరాలు : ణాంత, థాది, ఆపటీ, తటిత్, తారా, తీవ్ర, తరల, హవిః, శుద్ధి, గంధ, బింబ, జటీ, ధ్వజా, కామినీ, ఆషాఢీ, తారక, ఛత్ర, రౌరవ, మూలనిలయ, మీననిలయ, పులక, భ్రాంతి, తండతుస్న, కామికా, పృష్ఠపుచ్ఛక, రత్నక, శ్యామముఖీ, చోర, అర్ధముఖి, బుద్ధజాను, క్రోడపుచ్ఛక.

थ - థ

అవయవాలు : దక్షిణనాసాధర, వామజాను, శిరసిజ, కేశ, లోల.

దేవతలు-రాక్షసులు: భద్రకాలీ, కృష్ణ, షణ్ముఖ, గుహ్యా, విశాలాక్షి, అమర.

గ్రహాలు-తారలు : శరచ్చంద్ర, దివాకర, సౌరి.

పంచభూతాలు : అనల, గోత్రా.

జంతువులు : లేవు.

ఇతరాలు : దండి, కుష్ఠ, స్థిరామ, మహాగ్రంథి, గ్రంథిగ్రాహ, భయానక, రక్షణ, స్థిరస్థాయీ, సూచీపుర, వరద, దండి, స్థవిర, స్త్రీ, కమండలు, రస, శిలి, శిలోచ్ఛయ, బుద్ధి, వికర్మ, భోగద, ఉజ్జయిని.

द - ద

అవయవాలు : దక్షిణపాణి, దక్షిణపాద, వామజాను, వామగుల్ఫక, బాహు.

దేవతలు-రాక్షసులు : హ్లాదినీ, ధాత, సుషుమ్నా, దేవేశ, అత్రీశ, కుబేర, కాత్యాయని, శివా, దుర్గా, కృష్ణ, ఉమా, మీనేశ, యోగిని, వామదేవ.

గ్రహాలు-తారలు : చంద్రికా.

పంచభూతాలు : ధరా, తోయ.

జంతువులు(పక్షులు) : బలిభుక్.

ఇతరాలు : ధాదిమ, బలిత, హరిద్రాంత, శూల, అద్రి, త్రిరేఖక, సత్య, అద్రీశ, ధాతకి, దాత, దాత్రి, దల, కలత్రక, దీన, జ్ఞాన, దాన, భక్తి, ఆవహా, నర, లంఘన, త్రికంటకీ, స్వస్తిక, వరద, ధాతు, సద్యః, కుండల, కుటిలా, రూపజితేంద్రియ, ధర్మ, భ్రమ, సుచంచలా.

ध - ధ

అవయవాలు : నేత్రయుగ్మ, శిరః, కర్ణ, వామపాదాంగుళిమూల, వామజంఘా, దీర్ఘజంఘు.

దేవతలు-రాక్షసులు: ఈశ్వర, వామదేవ, పీతాంబర, ఉగ్ర, శూలధృత్, స్థాణు, ధాతా, సాత్వత, యోగినీప్రియ, మీనేశ, శంఖినీ, నాగేశ, ధర్మేశ, ధర్మ, సురపుర, ధనేశ.

గ్రహాలు-తారలు : జ్యేష్ఠ.

పంచభూతాలు : తోయ, ధరణీ, శూన్య.

జంతువులు-పక్షులు : ప్లవంగమ.

ఇతరాలు : దాంతిమ, శూన్య, మీన (సానుగ), ధన, రుచి, శాశ్వత, సంజ్ఞా, విశ్వపావనీ, ధిషణా, ధారణా, చింతా, ప్రీతి, మృతి, త్రివర్ణ, ప్రియదర్శన, మోహన, లజ్జ, వజ్రతుండాధర, ధనసంజయ, స్పర్శ.

न - న

అవయవాలు : నేత్ర, వామపాదాంగులినఖ, వామపాద.

దేవతలు-రాక్షసులు: నదీశ, శౌరి, శర్వ, నిరంజన, విశ్వపావని, నారద, వైనతేయ, వక్రతుండ, బలి, వామన, జ్వాలిని, నంది, సుగత, శివ, మంత్రేశ్వర.

గ్రహాలు-తారలు-రాశులు : సౌరి, మేష, సవితా, తరణి.

పంచభూతాలు : వియత్.

జంతువులు : మేష.

ఇతరాలు : దీర్ఘ, అనునాసిక, గర్జిని, వారుణి, విరహ, విశాంపతి, భూధర, జవీ, సింహనాదీ, దిన, దీన, బంధ, అంతర, నరదేవ, దంతుర, అనాది, ఊర్ధ్వవాసి, ద్విరండ, నర, నదీ, నాడీ, నటక, స్తుతి, వర్త్మ, ఆగమ, శబ్ద, దీర్ఘఘోణ, హస్తినాపుర, మేచక, గిరినాయక, అనాథ, మహామతి, నీల.

प - ప

అవయవాలు : పార్శ్వ, దక్షిణపార్శ్వ, మనః, దక్షిణపాణి.

దేవతలు-రాక్షసులు : కుబేర, కపర్దీ, పద్మనాభ, రమా, శేష, నిరంజన, సావిత్రి, వీరభద్ర, వీరతత్త్వ, సేనానీ, మరీచి, ఉడ్డీశ, ఇంద్రాణీ, లోకాక్షి, పద్మేశ, మరీచి, జయినీ.

గ్రహాలు-తారలు-రాశులు : తపన, శని, కుంభ, మూలా, ధనుర్ధర.

పంచభూతాలు : పవన.

జంతువులు : లేవు.

ఇతరాలు : పార్ణక, ఫాది, నాంతిమ, లోహిత, ద్యుతి, విశ్వార్తి, తీక్ష్ణ, ద్విరండ, ప్రచండ, పశ్చిమ, శూర, పూరప్రియతా, పంచమి, గుహ్యాకర్త, నిధి, కాలరాత్రిపాలన, పాత, పర్మరేణు, పాతినీ, పాస, ధనుర్ధర, అలస, రేఖా, మోహక, ద్వితీయ, పార్థివ.

फ - ఫ

అవయవాలు : వామపార్శ్వ, వామపాదక, పాద.

దేవతలు-రాక్షసులు : జనార్దన, దుర్గిణీ, ధూమ్ర, రౌద్రి, ఉమా, పశుపతి, యామిని, సేనాని, జయ.

గ్రహాలు-తారలు-రాశులు : రవి, శశి.

పంచభూతాలు : కరాలాగ్ని, ప్రలయాగ్ని, శిఖి.

జంతువులు : ఉరగ, విహంగ.

ఇతరాలు : పాంతిమ, బాది, త్రిపత్రక, కాంత, ఫుల్ల, నిష్ఫల, వాక్, అహంకార, ప్రయాగ, గ్రామణి, ఫల, కఫ, వాత, ఆహ్వాన, సఖీ, ఝంఝావాత, శిఖా, ఫేత్కార, శాఖినీప్రియ, కాల, కుబ్జిని, నీలపాద, అక్షర, సరిత్, ఫూత్కార, వ్యక్త, పావన.

ब - బ

అవయవాలు : పృష్ఠగత, వక్షఃస్థల, భ్రుకుటి.

దేవతలు-రాక్షసులు : గణేశ, విష్ణు, ప్రచేతాః, కపర్దిని, త్రిలోచనప్రియ, ఇంద్ర, బలి, సురస, ద్విరండేశ, శిఖివాహ, మధ్యలింగ.

గ్రహాలు-తారలు-రాశులు : పూర్వాషాఢ, శని, కుంభ.

పంచభూతాలు : భూమి, గగన.

జంతువులు : పక్షి.

ఇతరాలు : మధ్యలింగ, భాదిమ, గ్రామణి, భూధర, దశమ, గండ, మార్గ, ఘర్ఘరి, లోచనప్రియ, భారవాహ, కలస, ఛగలాండ, పృష్ఠవంశ, గదా, వజ్రముష్టి, భయంకర, అభయ, మాతా, శుభద, యుగంధర, శిఖిబాహు, ముఖబిందు, బలీ, ఘంటీ, యోద్ధా, జయ, క్లేదినీ, తాపినీ, సుగ, సురభి, సంహార, వసుధాధిప, షష్ఠీ, పుర, మోదక, తృతీయ.

भ - భ

అవయవాలు : దక్షిణస్కంధ, భ్రుకుటి.

దేవతలు-రాక్షసులు : విశ్వమూర్తి, భీమ, వజ్రా, భరద్వాజ, భీమసేన, మాయా, హర, ప్రాణాత్మ, తాపిని.

గ్రహాలు-తారలు-రాశులు : నక్షత్ర.

పంచభూతాలు : భూమి, పయః, నభః.

జంతువులు-పక్షులు : భ్రమర.

ఇతరాలు : ద్వివచన, ద్విరండ, నిశాహ్వాయ, భయావహా, క్లిన్న, రస, నిద్ర, బహురూపి, భూషణ, మూల, యజ్ఞసూత్ర, భ్రమణా, దీప్తి, వయః, మహాబాహు, విభాండక, చంద్రికా, సుధాసేన, సుఖ, పుర.

म - మ

అవయవాలు : సర్వాంగ, జఠర.

దేవతలు-రాక్షసులు : మహాకాల, శివ, వైకుంఠ, మాయా, కాలీ, కృతాంత, బలానుజ, లక్ష్మి, కాలభద్రక, మాధవ, వేధా, విశ్వదా, ఉగ్ర, మాతంగమాలిని, మంత్రేశ, జయ.

గ్రహాలు-తారలు-రాశులు : ఆదిత్య, చంద్ర, బుధ, శ్రవణ.

పంచభూతాలు : భూమి, వహ్నిమండల, వియత్.

జంతువులు-పక్షులు : లేవు.

ఇతరాలు : మరణ, మాతా, మండలి, రథ, విషాంతక, ఏష, బిందు, క్లేశిత, సముద్రక, కాల, మహాంతక, పురుషవాచక, దీప్తసంజ్ఞక, భ్రమ, మాన, బంధన, భావవీర, మహావీర, జనేశ్వర, ప్రమత్త, ప్రియానారి.

य - య

అవయవాలు : లోల, త్వగాత్మా, హృత్, ప్రాణ.

దేవతలు-రాక్షసులు : కాళి, పురుషోత్తమ, వాణి, యామునేయ, కృతీశ, జీవాత్మ, స్థిరాత్మా, సంకర్షణ, బాల, వాగీశ, సర్వేశ్వరి, చాముండా, సుముఖేశ్వరి, మలయమాత, చేతనా, అనంగవేదినీ, బాలీశ, యమ, వరుణ.

గ్రహాలు-తారలు-రాశులు : మేష, మీన, ధనిష్ఠ, సోమ.

పంచభూతాలు : గాలి, భూమి.

జంతువులు-పక్షులు : మృగేంద్ర, కపిలా.

ఇతరాలు : యమునా, మాంతిమ, దాహ, వికృతి, యుగాంత, ధూమ్రార్చిః వచన, ధూమ, వాహన, ప్రాణిసేవక, మలయ, శంఖ, భ్రమ, జటి, వాయువేణి, యశస్కర, క్షపా, ప్రభ, ఆగ్నేయ, వ్యాపక, త్యాగ, హెూమ, యాన, ప్రమా, సుఖ, హంసిని, భృంగనాయక, శోషక, పంక్తినామ, పాపహా, క్షుధా.

र - ర

అవయవాలు : దక్షిణాంస, కుక్ష్యంశ, దక్షిణాంత, హృదయ.

దేవతలు-రాక్షసులు : జ్వాలా, విశ్వతోముఖీ, తీవ్రజ్యోతి, పంచకసీశ, క్రోధిని, భుజంగేశ, పరాప్రకృతి, సుగత, బ్రహ్మ, శ్రీకంఠ, త్రిపుర సుందరి, క్షతజోక్షిత, కామ, వేదకంఠ.

గ్రహాలు-తారలు-రాశులు : రేవతి, సూర్య.

పంచభూతాలు : అగ్ని, తైజస, వహ్నిమండల, అనిల.

జంతువులు-పక్షులు : క్రౌంచాంశ.

ఇతరాలు : సబిందు, యాంత, ప్రాణ, రక్త, ధన, రేఫ, యోనిజ, శ్రీశైల, జటీ, యాతుష, ఈషఘ్ను, చిర, రస, చిహ్నా, బాలీ, అంకుశ, పరగర్విణి, ప్రకాశ, దర్శన, దీప, వతకృష్ణ, బలీ, ఉష్మా, మతిః, ధాతు, వ్యాపక, దామ, కుక్ష్యంశ, ఉగ్రరేఖా, స్థూలదండ, వేదకంఠ, కల, గాయక, ముండీ, రోచిష్మాన్, రుచిర.

ल - ల

అవయవాలు : మాంస.

దేవతలు-రాక్షసులు : పినాకీశ, ఇంద్రాంశ, బలానుజ, పూతనా, మాధవ, దేవీ, వారుణీపతి, వాణీ, మాతా, ప్రద్యుమ్న, విశ్వాత్మ, బలభేది.

గ్రహాలు-తారలు-రాశులు : చంద్ర.

పంచభూతాలు : పృథ్వీ, వాయు, జలాంతఃస్థ

జంతువులు-పక్షులు : ఖడ్గీ.

ఇతరాలు : మేధా, అంబుధి, కకుద్మాన్, లవణ, సిత, ముండి, శ్లేష, ఆశయ, ప్రళయ, సాధన, వ్యాపక, ఖడ్గీ, నాద, అమృత, శిఖా, క్రియ, భామిని, కామినీప్రియ, జ్ఞానిని, వేగిని, నాథ, శోషణ, మంద, బలవాన్, వారిద, హంస, మేరు, గిరి, కలారస, కకుద, లంపట.

व - వ

అవయవాలు : క్రొవ్వు, వక్షః, వామాంసనిలయ, హృత్కారి, స్ఫిక్, వజ్రస్ఫిక్.

దేవతలు-రాక్షసులు : వరుణుడు, చండీశ, ఖడ్గీశ, జ్వాలిని, ఉత్కారీశ, శంకర, హృత్కారీ, మృతేశ, యమలోక.

గ్రహాలు-తారలు-రాశులు : లేవు.

పంచభూతాలు : వియత్, జల.

జంతువులు-పక్షులు : ధేను, పక్షి (వి)

ఇతరాలు : లాంత, బాలుడు, సుధా, ముఖ, అజర, సూక్ష్మ, జగత్, కలస, ధ్వని, వజ్ర, శుచి, సాగర, త్రిధాతు, శ్రేష్ఠ, విశేష, రక్తపట.

श - శ

అవయవాలు : సవ్య, వక్త్ర, హృత్, వామోరు, దక్షిణకరస్థ, అస్థి, బాహు.

దేవతలు-రాక్షసులు : వృషఘ్న, దేవ, కామరూపి, మన్మథ, వరాహ, శాస్త్రా, శ్రీకంఠ, మృత్యుదేవ, మహాలక్ష్మి, విధాత, మహేంద్ర, కులకౌలిని, అనంగాంకుశ, చండీశ, సాంబక, వృషకేతన.

గ్రహాలు-తారలు-రాశులు : లేవు.

పంచభూతాలు : పవన, వియత్.

జంతువులు-పక్షులు : వరాహ, బక, హంస.

ఇతరాలు : వాంత, స్పర్శ, శ్రేయః, శంఖకర్ణ, శూః (హంసా), మహామతి, సౌఖ్యనామ, కుమార, శయన, సమిత్, శాంత, సుఖగ, విస్ఫులింగినీ, ఖ, శుచి, పుండరీక, కాంతి, కల్యాణ.

ष - ష

అవయవాలు : వామబాహు, జఠర, వక్షోవిదారిణీ, మజ్జ, హృత్.

దేవతలు-రాక్షసులు : జ్వలనధ్వజ, భృగు, వాసుదేవ, వినాయక, పరమేష్ఠి, యమ, అజేశ, శివ, షడానన, షడాకార.

గ్రహాలు-తారలు-రాశులు : అజేశ (మేష) సూర్య.

పంచభూతాలు : హంస, వృష.

ఇతరాలు : మూర్ధన్య, గర్భవిమోచన, సత్యసంగతి, రోగ, సామగ, దీప్తాస్య, సమయ, దామ, శ్వేత, పీత, ప్రజ్ఞ, శ్రేష్ఠ, కామధుక్, కాలధూమ, సుశ్రీ, ఊష్మ, లజ్జ, భక్ష్య, కలకంఠ, మధ్యభిన్న, యుద్ధాత్మ, ఖలపూః, తృట్.

स - స

అవయవాలు : దక్షిణపాద, దక్షిణప్రియ, హృత్, దక్షిణహృత్, దక్షిణపాద, మజ్జ, హృత్.

దేవతలు-రాక్షసులు : కులి, శక్తి, ప్రకృతి, విష్ణు, దుఃఖీశ, భృగు, దేవి, పరమ, జగద్బీజ, సోహం, శూలి, బ్రాహ్మీ, పరమాత్మ, త్రిపురాదేవి, లక్ష్మి, దుర్గోత్తారిణీ.

గ్రహాలు-తారలు-రాశులు : శుక్ర, చంద్ర.

పంచభూతాలు : జల, ధూమధ్వజ, హిరణ్యభూః.

జంతువులు-పక్షులు : హంస, వానర, గో, కలకంఠ.

ఇతరాలు : సార్ణక, శ్వేత, విలేప, సర్వ, కోప, కారణ, సంసర్గ, మూర్తి, ఆశు, సమయ, సామగ, సంగతి, సుయశః, వేగవతి, శుద్ధ ప్రభా, ఘటాకృతి, అమృత, కులోజ్జ్వల, పర, అక్షర, సురూప, ప్రాణాద్య, సమ్మోహ, జీవ, మనోహర.

ह - హ

అవయవాలు : అంగుళ, వామపాద, మనః, వక్త్ర, దక్షిణపాద, లలాటజ, హృద్.

దేవతలు-రాక్షసులు : మహాలక్ష్మి, పరమాత్మ, నకులీశ, శూలి, మేఘనాథ, హరి, దుర్గ, దేవి, అనంత, హుతాశ, మహేశ, నకులీ, వరాహ, జీవహలీశ, ప్రాణసంవిత్, హాకిని, ప్రాణశక్తి, సదాశివ, బ్రహ్మ, హయగ్రీవ, అరుణా, శ్యామేశ్వర, పుమాన్, హేరంబ, నాగ లోక, ప్రాణేశ.

గ్రహాలు-తారలు-రాశులు : సోమమండల, అరుణ, రవి.

పంచభూతాలు : గగనం, ప్రాణ, ఇలా, జగత్ప్రాణ.

జంతువులు-పక్షులు : హంస, వరాహ, కపిల, మృగ, జంబుక, కూపవిరావణ.

ఇతరాలు : బిందు, నాద, మేఘ, కోప, ధారణ, అమల, ఆత్మజ, యవక, వరాక, శాంతిద, అంగనా, అభయా, స్వకోపవారణ, చైతన్య, పాదపూరణ, వర, శాఖోట.

ళ - ళ

అవయవాలు : జఠర, హృదయాత్ నాభి సంస్థానక.

దేవతలు-రాక్షసులు : శివుడు, జీవుడు, అనంత, హవ్యవాహ, గణేశ, మృడాని, నారాయణ, వేదార్థసార, శివేశ, అనంగమాలిని, కమల అసిత.

గ్రహాలు-తారలు-రాశులు : చంద్ర.

పంచభూతాలు : భూమి, అగ్ని.

జంతువులు-పక్షులు : నకులి.

ఇతరాలు : విమల, మేఘ, సితా, వ్యాపిని, శివదా, కేతు, జగత్సారతరం, లఘు, హర, పీత, ఉపాంత్య, లఘుప్రయత్న.

క్ష - క్ష

అవయవాలు : ముఖ, లలాటక, హృత్, హృదయాత్ముఖసంస్థితం.

దేవతలు-రాక్షసులు : విశ్వమాతృకలా, పరానాద, నరసింహ, సంవర్తక, సదాశివ, అనంత, తుంబుర, మాయ, యుగాంతక, నంది, పరమాత్మ, క్షేత్రపాలక, కమలా, సర్వజ్ఞ, క్షేత్రరక్ష, త్రైలోక్యగ్రసనాత్మక, కామరూప, గణేశ, మహాక్షోభ, కాలజిహ్వా, కృతాంత, వజ్రకాయ, వాణీ.

గ్రహాలు-తారలు-రాశులు : ఛాయాపుత్ర.

పంచభూతాలు : అనల.

జంతువులు-పక్షులు : లేవు.

ఇతరాలు : అంతిమ, నాద, బిందు, క్షేత్ర, రాక్షస, మేరు, కాల, రూక్ష, కోప, పర, విద్యుత్, సంహార, వనాంత, సంబంధ, సాగర, కామ, సంయోగాంత, త్రిపూరక, మాతృకాంత, కావ్య, మహానంతా, సంఘాత, మలయశ్రీ, అర్కమాతా, అనుచ్చార్య, తురీయ, నమః, పూజన, న్యాస, నతి, భక్తి, మంత్రరూప, వందన, వ్యాపి, అక్షయ, మహాతేజ.

బీజాక్షరాలు

ँ ँ : నాదః

నాదః, కామకలా, అనుచ్చార్యా, తురీయా.

ओँ (ఓం) : ప్రణవం, తారం, ధ్రువం, శితవర్తులం, అవ్యయం, తారకం, మూలజ్యోతిః, జ్యోతిః, త్రిమాత్రం, ఆదిమ, బ్రహ్మ, హంస కారణం, అక్షరం, మాతృకాసూః అనాది, అద్వైత, వేదాది, శివాదికం, వామ, మంత్రాది, త్రికం, త్రిశిఖం, త్రిగుణం, సత్యం, బిందుశక్తి, త్రితత్త్వకం, త్రిదైవతం, పంచదేవం, శ్రుతిముఖం, సర్వబీజోత్పాదకం, సావిత్రి, శాఖాది, త్రివృత్, చంద్రసాద్య, గుణజీవక, ఆదిబీజం, వేదసార, భవనాశం, అతఃపరం, పంచరశ్మి, త్రికూటం, త్రితారం, గాయత్రి, మంత్రవిద్యాప్రసూః, అవ్యక్త, కాల, శ్రుతిముఖం, బహురూపి, మోక్షద, విషబీజం, హాలాహలం, ప్రభుః.

आँ (ఆం) : బిందుమాన్, శేష పాశ.

ईं (ఈం) : వేదమాతా.

ऋ, ॠ, ऌ, ॡ (ఋ, ౠ, ఌ, ౡ) : క్లీ బ, నపుంసక

ऐं (ఐం) : వాగ్భవ, సారస్వత, యోని, భగ, సరస్వతీబీజం, అధరం, వాగ్బీజం, శుద్ధబుద్ధి.

(అర్థము : ఐ = సరస్వతి, ం = దుఃఖహర).

क्रौं (క్రోం) : సృణి (అంకుశం)

क्लीम् (క్లీమ్) : కామబీజం, త్రైలోక్య మోహనం, పరాశక్తి, గుహ్యకాలీ, గోపాలి, కామేశ్వరీ.

(అర్థము : క=కామదేవ/కృష్ణ, ల=ఇంద్ర, ఈ=తుష్టి, ం=సుఖప్రద)

क्रीम् (క్రీమ్) : పితృభూవాసిని, కాలి, రతి (అర్థము : క=కాలి, ర=బ్రహ్మ, ఈ = మహామాయ, నాద=విశ్వమాత, ం =దుఃఖహరం)

क्लीं स्वाहा (క్లీం స్వాహా) : కంపినీ బీజం.

क्ह्लीं (క్హ్లీం) : క్లేదినీ, సకలా, భువనేశానీ, కామేశీ.

गम् (గమ్) : గణపతి, బిందుమాన్, విష్ణుబీజం. (అర్థము : గ=గణపతి, ం=దుఃఖమును హరించును).

ग्लौं (గ్లౌం) : భూపిండం, స్మృతిస్థం, మాంసం, భూబీజం. (అర్థము : గ=గణేశ, ల=వ్యాపక, ఔ=తేజస్సు, ం=దుఃఖహరం).

ठम् (ఠం) : ఠం ఠం=స్వాహా, శిరస్సు, చండికా

ठः (ఠః) : ఠః ఠః=చండికా, స్వాహా

ठंठः (ఠం ఠః) : ఠం ఠం, ఠః ఠః=సమాసనం.

दुं (దుం) : దుర్గ

दूं (దూం) : దుర్గ (అర్థము : ద=దుర్గ, ఉ=రక్షణ, నాదం=విశ్వమాత, ం=చేయుము).

द्रां (ద్రాం) : బాణం.

द्रीं (ద్రీం) : కింకిణీబీజం.

द्रुं (ద్రుం) : విశిఖ, బాణం.

द्रूं (ద్రూం) : పిశితాశన, రాక్షస.

नमः (నమః) : హృదయం.

प्रीं (ప్రీం) : ధ్వాంక్షబీజం, కాకినీబీజం.

प्लृं (ప్లృం) : వైతాళికం, భేతాళబీజం.

प्लें स्वाहा (ప్లేం స్వాహా) : భేతాళబీజం.

फट् (ఫట్) : అస్త్రం, చోటికా, అంగాంతః, సుర, శస్త్రం, ఆయుధం.

भ्रूं (భ్రూం) : విశేషార్థం, మహామంత్రం.

यं (యం) : వాయు

रं (రం) : అగ్నిబీజం.

लं (లం) : ఐంద్ర, భూమి.

वं (వం) : జలం, వరుణ.

वषट् (వషట్) : శిఖా, శిరోమధ్య, అదితి, పార్వతి, లక్ష్మి.

वौषट् (వౌషట్) : నేత్రయుగ్మం, శక్రదేవ, అస్త్రం.

श्रीं (శ్రీం) : కమల, లక్ష్మి, లక్ష్మీప్రణవము (అర్థము : శ=లక్ష్మి, ర=ధనం, ఈ=తుష్టి, నాద=పర, ం=దుఃఖహరం అగును.)

श्रौं (శ్రౌం) : విశ్వము.

सं (సం) : సర్వబీజం.

सौः (సౌః) : దేవి, పరా, శక్తి.

स्त्रीं (స్త్రీం) : వధూ, యోషిత్, ఏకాక్షి, కామిని (అర్థము: స=దుర్గోత్తారిణి, త=తారక, ర=ముక్తి, ఈ=మహామాయా, నాద=విశ్వమాత, ం=దుఃఖహర).

स्फीं (స్ఫీం) : ఫేత్కారిణీ.

स्फें (స్ఫేం) : యుగాంతకరం.

स्वांतं (స్వాంతం): రతిబీజం.

स्वाहा (స్వాహా) : ద్విఠం, ఠద్వయం, చంద్రయుగ్మం, హవిః, దేవాస్యం, అగ్ని భార్య, శిరస్సు, పరా, దేవభోజ్యం, శివః, దేవమాతా.

हंस (హంస) : అజపాబీజం.

हुं (హుం) : కవచం, యమ, క్రోధ, అహం, శస్త్రం, శత్రు.

हूं (హూం) : కూర్చ, దీర్ఘకవచ, క్రోధ, ఉగ్రదర్ప, దీర్ఘహుంకార, శబ్ద, తారా ప్రణవం, శస్త్ర, శత్రు (అర్థము : హ=శివ, ఊ=భైరవ, నాద=పర, ం=దుఃఖహరం).

हौं (హౌం) : ప్రాసాదబీజ, శివ, శైవప్రాసాద, దుఃఖహరం (అర్థము : హ=శివుడు, ఔ=సదాశివ, ం=దుఃఖహరం)

ह्रं (హ్రం) : హంస, ఖద్యోత.

ह्रां (హ్రాం) : హంస.

ह्रीं (హ్రీం) : లజ్జ, గిరిజ, శక్తి, హృల్లేఖా, మహామాయా, పరా, ప్రాథమిక బీజం, సంవిత్, త్రిగుణ, భువనేశ్వరి, దేవీప్రణవ, పార్వతీ, జీవనమధ్యగా (అర్థము : హ=శివ, ర=ప్రకృతి, ఈ=మహామాయ, నాద=విశ్వమాతా, ం=దుఃఖహర).

ह्रुं (హ్రుం) : గ్రాసిని, కిన్నరీ.

ह्रूं (హ్రూం) : ఖద్యోతం, వైవస్వతం.

ह्रैं (హ్రైం) :

ह्रौं (హ్రౌం) : జ్యోతిర్మంత్రం.

ह्रं (హ్రం) :

ह्रः (హ్రః) :

ह्लीं (హ్లీం) : స్థిరమాయా.

हेसौः (హేసౌః) : ప్రేతబీజం.

हस्ख्फ्रें (హ్స్ఖ్ఫ్రేం) (హ్‌స్‌ఖ్‌ఫ్రేం) : ఆనందభైరవి.

विव्रिं (వివ్రిం) : హయగ్రీవ.

क्ष्रौं (క్ష్రౌం) : నరసింహ (అర్థము : క్ష=నరసింహ, ర=బ్రహ్మ, ఔ=ఊర్ధ్వదంత, ం=దుఃఖహరము).

... .

ముద్రలు

(ముద్రా నిఘంటువు నుంచి)

"ముద్ర" అంటే రుద్రయామళం వివరించింది.

శ్లో॥ మోదనం సర్వ దేవానాం - ద్రావణం పాపసంతతేః ।
తస్మాన్ముద్రేతి సా ఖ్యాతా - సర్వకామార్థసాధనీ ॥

'ముద్రలు' ప్రదర్శించటం వలన సర్వదేవతలు సంతోషం పొందుతారు. జపకర్తల పాపాలను ఈ ముద్రలు తొలిగిస్తాయి. కనుక **"ముద్ర"** అని పేరు. ఈ ముద్రలు సర్వకామములను సాధించును.

ముద్రానిఘంటవు కూడా **"యాభిః విరచితాభిశ్చ మోదం తే మంత్రదేవతాః"** అని చెప్పింది. వీటిని ప్రదర్శించవలసిన కాలములు గూడా యీ నిఘంటువులో చెప్పబడినవి.

అర్చనలో, జపకాలంలో, ధ్యానంలో, కామ్యకర్మలలో, స్నానంలో, అవాహనంలో, శంఖంలో, ప్రతిష్ఠాకర్మలలో, నైవేద్య సమయాలలో ఇంకా ఆయా కల్పములలో చెప్పిన సమయాలలో ఈ ముద్రలు ప్రదర్శించటం క్రియా ప్రయోజనప్రదం.

(1) **అవాహన** మొదలగు **ముద్రలు-9,** (2) **షడంగముద్రలు-6,** (3) **విష్ణుముద్రలు-19,** (4) **శివునిముద్రలు-10,** (5) **సూర్యముద్ర-1,** (6) **గణేశ ముద్రలు-7,** (7) **శక్తి ముద్రలు-11,** (8) **బ్రహ్మాస్త్రముద్రలు-5,** (9) **లక్ష్మీ ముద్ర-** మొదలగు ఇతర ముద్రలు చాలా వివరింపబడినవి.

ముద్రావివరణ

1) **అవాహనీముద్ర :** రెండు చేతులతో 'అంజలి' పట్టి ఉంగరపు వ్రేళ్ళ మొదటి కణుపులపై బొటని వ్రేళ్ళు పెట్టుట **"ఆవాహనీముద్ర"**

2) **స్థాపనీముద్ర :** పై ఆవాహనీముద్రను తలక్రిందులుగా త్రిప్పితే **"స్థాపనీముద్ర"**.

3) **సన్నిధాపనీముద్ర :** పై పిడికిలి బిగించి దగ్గఱగా అనించి బొటనవ్రేళ్ళను నిలబెట్టటం **"సన్నిధాపనీముద్ర"**.

4) **సంబోధినిముద్ర :** పై సన్నిధాపనీ ముద్రలో నిలబెట్టిన బొటనవ్రేళ్ళను పిడికిళ్లలోనికి ప్రసంపజేస్తే **"సంబోధినీముద్ర".**

5) **సమ్ముఖీకరణీముద్ర:** రెండు పిడికిళ్లను వెల్లకిల త్రిప్పినచో **"సమ్ముఖీకరణీ ముద్ర".**

6) **సకలీకృతిముద్ర :** దేవతా శరీరమునందు షడంగములను న్యాసం చేయుట **"సకలీకృతిముద్ర".**

7) **అవగుంఠనీముద్ర :** సవ్యహస్తం పిడికిలి బిగించి అందులో చూపుడు వ్రేలు మాత్రము అధోముఖంగా పొడవుగా చాపి చుట్టుత్రిప్పితే **"అవగుంఠనీముద్ర"**

8) **ధేనుముద్ర :** రెండు చేతుల చిటికిన వ్రేళ్లను ఎదురు చేతుల ఉంగరం వ్రేళ్లతో కలపాలి. అలాగే చూపుడు వ్రేళ్లను, మధ్య వ్రేళ్లను కలపాలి. ఇది **"ధేనుముద్ర"** దీనితో సాధకుడు 'అమృతీకరణం' చేయవలయను. దీనికే **"గోముఖముద్ర"** అనియు పేరు.

9) **మహాముద్ర :** రెండు బొటనవ్రేళ్లు ఒకదానితో ఒకటి పెనవేసి మిగిలిన వ్రేళ్లును చాపవలెను. దీనిని **"మహాముద్ర"** అంటారు. దీనితో 'పరమీకరణం' చేయవలేను. (ఈ 9 ముద్రలను దేవతాహ్వానమున ఉపయోగింపవలయును)

షడంగముద్రలు : షడంగముద్రలు మొత్తం '6' ఇవి అందటికి తెలిసిన అంగన్యాస ముద్రలే.

1) బొటనవ్రేలు తప్ప మిగిలిన వ్రేళ్లతో, హృదయంపై చేయి - **హృదయన్యాసం.**

2) శిరస్సుపై చేయి - **శిరోన్యాసం.**

3) బొటనవ్రేలితో కలిపిన పిడికిలి 'శిఖ' పైన - **శిఖాన్యాసం.**

4) '2' చేతుల వ్రేళ్ళు చెవుల మీద - **కవచన్యాసం.**

5) నేత్రత్రయం మీద - **నేత్రన్యాసం.**

6) చిటికె వేస్తూ చేయి చుట్టూ త్రిప్పటం - **అస్త్రన్యాసం.**

విష్ణుముద్రలు : ఇవి మొత్తం '19'.

1) **శంఖముద్ర :** కుడి పిడికిలితో ఎడమ చేతి బొటనవ్రేలిని పట్టుకొన వలెను. పిడికిలిని వెల్లకిల ఉంచి కుడిబొటనవ్రేలును చాపవలెను. ఎడమవ్రేళ్లను దట్టంగా చాపియుంచవలెను. వీటికి కుడి బొటనవ్రేలు తగిలింపవలెను. ఇది **శంఖముద్ర.**

2) **చక్రముద్ర :** రెండు చేతులు ఎదురుబదురుగా ఉంచవలెను. కొద్దిగా వ్రేళ్లు వంచి అగ్రములు కలుపవలెను. రెండు అఱచేతుల మధ్య బొటనవ్రేళ్లు కలియవలెను. ఈ బొటనవ్రేళ్లతో చిటికెన వ్రేళ్లు కలియవలెను. ఇది **చక్రముద్ర.**

3) **గదాముద్ర :** చేతులను అన్యోన్యంగా అభిముఖంగా చేయవలయును. వ్రేళ్లను దూర్చి ముడవవలెను. మధ్యవేళ్లు మాత్రం కలిపి చాప వలయును. ఇది **గదాముద్ర.**

4) **పద్మముద్ర :** చేతులు ఎదురుబదురుగా ఉంచి వ్రేళ్లను వంచి వాటినడుములను రేకులలాగా ఏత్తుగా చేయాలి. అఱచేతుల మధ్య బొటనవ్రేళ్లను కలపవలయును ఇది **పద్మముద్ర.**

5) **వేణుముద్ర :** పెదవులపై ఎడమ బొటనవ్రేలు పెట్టవలెను. ఎడమ చిటికెన వ్రేలికి కుడి బొటనవ్రేలు తగిలించవలయును. ఇప్పుడు రెండు చేతుల యొక్క చూపుడు మధ్య, ఉంగరపు వ్రేళ్లను కొంచెం వంచి ఆడింపవలయును. ఇది **వేణుముద్ర.** శ్రీకృష్ణునకు ఇష్టమైనది.

6) **శ్రీవత్సముద్ర :** ఒకదానిని ఒకటి కలిసిన చేతుల యొక్క మధ్య వ్రేలును ఉంగరపు వ్రేలును బొటనవ్రేలితో బంధించవలెను. చూపుడు వ్రేళ్ళను చిటికెన వ్రేళ్ల మొదళ్లలో నిలుపవలెయును. ఇది **శ్రీవత్సముద్ర.**

7) **కౌస్తుభముద్ర :** కుడిచిటికెన వ్రేలు ఎడమ ఉంగరపు వ్రేలి వీపుమీద తగిలించవలెను. ఈ చిటికెన వ్రేలును మఱొక చిటికెన వ్రేలుతో బంధింపవలయును. కుడి చూపుడు వ్రేలుతో ఎడమ ఉంగరపు వ్రేలును బంధింపవలయును. కుడి బొటనవ్రేలు మొదట్లో ఎడమ అంగుష్టమున మధ్య వ్రేలిని కలిపి మిగిలిన నాలుగు వ్రేళ్లను సరళంగా అగ్రములను తాకించవలయును. ఇది **కౌస్తుభముద్ర.**

8) **వనమాలికాముద్ర :** బొటన వ్రేలి మీద పెట్టిన చూపుడు వ్రేళ్లు గల రెండు చేతులతో ఒక 'దండ' లాగ కంఠము నుండి పాదం వఱకు తాకవలెను. అది **వనమాలికా ముద్ర.**

9) **జ్ఞానముద్ర :** చూపుడు వ్రేలిని బొటన వ్రేలిని కలిపి ముఖము నుండి హృదయము నందు ఉంచవలయును. ఎడమ చేతిని ఎడమ మోకాలిపై ఉంచవలయును. ఇది **జ్ఞానముద్ర.** ఈ జ్ఞానముద్ర శ్రీరామునకు ఇష్టమైనది.

10) **బిల్వముద్ర :** ఎడమ బొటన వ్రేలిని కుడి బొటన వ్రేలితో బంధించి, దానిని కుడి వ్రేళ్లతో నొక్కి ఈ కుడి వ్రేళ్లను ఎడమ వ్రేళ్లతో బంధించి 'క్లీం' బీజముతో హృదయమునందుంచవలయును. ఇది **బిల్వముద్ర.**

11) **గరుడముద్ర :** హస్తములు పెడగా పెట్టి చిటికిన వ్రేళ్లను పెనవేసి చూపుడు వ్రేళ్లను అన్యోన్యం కలిపి బొటన వ్రేళ్లను అన్యోన్యం అలాగే కల్పి మధ్య వ్రేళ్లను ఉంగరపు వ్రేళ్లను ఱెక్కల వలె ఆడింపవలయును. ఇది **గరుడముద్ర.** ఇది విష్ణువునకు సంతోషకరము.

12) ఏ) **నరసింహముద్ర :** చేతులను మోకాళ్ల మధ్య ఉంచి గడ్డం పెదవులను సమంగా చేసి (సమాకృతౌ) చేతులను నేలమీద తగిలించి మాటిమాటికి వణికించుచు నోరు తెఱచి నాలుకను బయటికి ఆడించినచో అది **నరసింహముద్ర.**

బి) **నరసింహముద్ర** మఱొకరకం కలదు. బొటన వ్రేళ్లతో (చేతివి) చేతి చిటికెన వ్రేళ్లను ఆక్రమించి మిగిలిన వ్రేళ్లను అధోముఖంగా ఉంచినచో అది **నరసింహముద్ర.** ఇది వ్రేళ్లతో మాత్రమే చేసేది.

13) ఏ) **వరాహముద్ర :** కుడి చేతి మీద ఎడమ చేతిని వెల్లకిల ఉంచి క్రింది వైపుగా త్రిప్పినచో **వరాహముద్ర -1** అగును. (లేదా)

బి) కుడిచేతిని ఊర్ధ్వముఖంగా ఎడమచేతిని అధోముఖంగా పెట్టి వ్రేళ్ల చివఱలను జోడించినచో **వరాహముద్ర-2** అగును.

14) **హయగ్రీవముద్ర :** ఎడమ అఱచేతిలో కుడి వ్రేలిని (దక్షాంగుళిం) 'బోర్ల' వేసి పెట్టి ముఖానికి క్రిందుగా మధ్య వ్రేలిని, ఉంగరపు వ్రేలిని వెనుకకు ముడవ వలయును.

15) **ధనుర్ముద్ర :** ఎడమ చేతి మధ్య వ్రేలి కొనను దాని కుడి చూపుడు వ్రేలి కొనతో కలుపవలయును. ఎడమ బొటన వ్రేలితో ఉంగరపు వ్రేలిని, చిటికెన వ్రేలిని నొక్కవలయును. ఈ ముద్రను ఎడమ భుజము నందు పెట్టవలయును. ఇది **ధనుర్ముద్ర.**

16) **బాణముద్ర :** ధనుర్ముద్రకు తోడుగా కుడి పిడికిలిని గట్టిగా బిగించి చూపుడు వ్రేలిని మాత్రం ముందుకు చాపితే – ఇది **బాణ ముద్ర.**

17) **'పర్శు'ముద్ర :** అఱచేతిలో అఱచేతిని అడ్డుగా బిగించి వేళ్ళను దట్టంగా చాపి ఉంచితే అది **'పర్శు' ముద్ర.**

18) **త్రైలోక్యమోహినీముద్ర :** బొటనవ్రేలు నిలబెట్టిన రెండు పిడికిళ్లు **త్రైలోక్యమోహినీముద్ర.**

19) **కామముద్ర :** వేళ్లు చాపి రెండు చేతులను 'సంపుటం' గా పెట్టవలయును. చూపుడు వ్రేళ్ళను మధ్య వ్రేలి వీపున, బొటన వ్రేళ్లను మధ్య వ్రేలి వద్ద ఉంచవలయును. ఇది **కామముద్ర.**

సదాశివముద్రలు : ఇవి మొత్తం '10'.

1) **లింగముద్ర :** కుడిచేతి బొటన వ్రేలిని నిలిపి ఉంచవలయును. దానిని ఎడమ బొటనవ్రేలితో బంధించవలయును. ఎడమ వ్రేళ్ళను కుడి వ్రేళ్లతో బంధింపవలయును. ఇది **లింగముద్ర.** ఇది సాధనకు శివసన్నిధిని కలిగించును.

2) **యోనిముద్ర :** రెండు చిటికెన వ్రేళ్లను అన్యోన్యంగా బంధించాలి. చూపుడు వ్రేళ్లతో ఉంగరపు వ్రేళ్లను బంధించవలయును. వీటి కింద బొటన వ్రేళ్ల చివఱలు ఉంచవలయును. ఇది యోనిముద్ర.

3) **త్రిశూలముద్ర :** బొటనవ్రేలితో చిటికెన వ్రేలిని బంధించి కుడి వ్రేళ్ళు మూడింటిని చాపవలెను. ఇది **త్రిశూలముద్ర.**

4) **అక్షమాలాముద్ర :** బొటనవ్రేలు చూపుడువ్రేలు– వీటి కొనలు తగిలించి మిగిలిన మూడు వ్రేళ్ళను చాపినచో **అక్షమాలాముద్ర.**

5) **వరముద్ర :** కుడిచేతిని చాచి క్రిందికి వాల్చినచో **వరముద్ర.**

6) **అభయముద్ర :** ఎడమ చేతిని చాచి నిలిపినచో **అభయముద్ర.**

7) **మృగీముద్ర :** ఉంగరం, బొటన వ్రేళ్ళను కలిపి మధ్య వ్రేలి కొనను వానితో కలపవలెను. మిగిలిన వ్రేళ్ళను పైకి నిలుపవలయును. ఇది **మృగీముద్ర.**

8) **ఖట్వాంగముద్ర :** కుడిచేతి ఐదు వ్రేళ్లు కలిపి పైకి చాపి నిలిపినచో **ఖట్వాంగముద్ర** అగును. ఇది శివునకు అత్యంత ప్రియము.

9) **కాపాలికీముద్ర :** ఎడమ చేతిని పాత్రవలె చేసి ఎడమ భుజము మీద ఉంచి ఎత్తుగా నిలువవలెను. ఇది **కాపాలికీముద్ర.**

10) **డమరుకముద్ర :** వదలుగా కుడి పిడికిలి బిగించవలెను. కొంచెము ఎత్తుగా మధ్యవేలిని ఉంచవలెను. దీనిని చెవి దగ్గఱ వాయింప వలయును. ఇది **డమరుకముద్ర.** సర్వవిఘ్నహరము.

గణపతిముద్రలు : ఇవి మొత్తం '7'.

1) **దంతముద్ర :** పిడికిలి సరలంగా బిగించి వెల్లకిల ఉంచి మధ్య వ్రేలిని పైకి నిలిపినచో **దంతముద్ర** అగును.

2) **పాశముద్ర :** ఎడమ పిడికిలి యొక్క చూపుడు వ్రేలితో కుడి పిడికిలి యొక్క చూపుడు వ్రేలిని కలిపి రెండు బొటన వ్రేళ్ల కొనలతో తన చూపుడు వ్రేళ్ల కొనలను తాకవలెను. ఇది **పాశముద్ర.**

3) **అంకుశముద్ర :** మధ్యవ్రేలిని సాపుగా నిలబెట్టి చూపుడు వ్రేలిని ముడిచి దాని మధ్య కణుపుకు ఆనించవలెను. ఇది **అంకుశముద్ర.**

4) **విఘ్నముద్ర :** చూపుడు వ్రేలు, మధ్యవ్రేలు వీటి మధ్య నుండి బొటన వ్రేలిని దోపి పిడికిలి బిగింపవలయును. ఆ పిడికిలి నుంచి మధ్య వ్రేలు క్రింది ముఖముగా చాపవలయును. ఇది **విఘ్నముద్ర.**

5) **పర్శుముద్ర :** ఇంతకు ముందు చెప్పినదే.

6) **లడ్డుముద్ర :** ప్రసిద్ధమే కనుక పుస్తకంలో వివరించలేదన్నారు.

7) **బీజపూరముద్ర :** అది గూడ ప్రసిద్ధం కనుక చెప్పలేదు.

శక్తిముద్రలు : ఇవి మొత్తం '11'.

1) **పాశముద్ర** 2) **అంకుశముద్ర** 3) **వరముద్ర**

4) **అభయముద్ర** 5) **ధనుర్ముద్ర** 6) **బాణముద్ర**

ఇవి ఇంతకు మునుపే వివరింపబడినవి.

7) **ఖడ్గముద్ర :** కుడి బొటనవ్రేలితో చిటికెన, ఉంగరపు వ్రేళ్లను బంధించి మిగిలిన వ్రేళ్లను చాపితే అది **ఖడ్గముద్ర.**

8) **చర్మముద్ర :** ఎడమ చేతిని అడ్డంగా త్రిప్పి వ్రేళ్లను ముడిచినచో అది **చర్మముద్ర.**

9) **మూషల (ముసల)ముద్ర :** ఎడమ చేతి మీద కుడి చేతితో పిడికిలి బిగించి పెట్టియుంచుట **మూషలముద్ర.** ఇది విఘ్ననాశకరము.

10) **దుర్గాముద్ర :** మూషలముద్రనే శిరసున ధరించినచో **దుర్గాముద్ర.**

బ్రహ్మాస్త్రముద్రలు : ఇవి మొత్తం '5'

1) **ముద్గరముద్ర** 2) **పాశముద్ర** 3) **వజ్రముద్ర**

4) **జిహ్వాముద్ర** 5) **బ్రాహ్మీముద్ర**

ఇందులో **ముద్గర, పాశ, జిహ్వా, వజ్ర** ముద్రలు అప్రసిద్ధం కనుక గ్రంథకర్త ఉపేక్షించెను. అవిపోగా మిగిలినది **బ్రాహ్మీముద్ర.**

5) **బ్రాహ్మీముద్ర :** ఎడమ బొటనవ్రేలిని క్రిందకు వంచి మిగిలిన వ్రేళ్లతో దానిని మూయవలెను. ఇది **బ్రాహ్మీముద్ర.** దీనిని బ్రహ్మాస్త్ర జపములో వాడవలయును.

ఇతర ముద్రలు :

1) **లక్ష్మీముద్ర :** ఇంతకు ముందు చెప్పిన 'చక్రముద్రను' వేసి బిగించి, మధ్య వ్రేళ్లను రెంటిని చాపి, చిటికెన వ్రేళ్ల కొనల మీద బొటన వ్రేళ్లను ఉంచవలయును. ఇది **లక్ష్మీముద్ర.** లక్ష్మీ పూజలో ఉపయోగింపవలయును.

2) **వీణాముద్ర :** హస్తములను వీణవాయించుచున్నట్లుగా పెట్టి తలను నాదానుగుణముగా ఊపవలయును. ఇది **వీణాముద్ర.**

3) **పుస్తకముద్ర :** ఎడమ పిడికిలి బిగించి తనవైపు అభిముఖముగా త్రిప్పినచో **పుస్తకముద్ర.**

4) **వ్యాఖ్యానముద్ర :** కుడి బొటన, చూపుడు వ్రేళ్ల చివఱలు కలపాలి. మిగిలిన వ్రేళ్లను వెల్లకిల కలిపి చాపాలి. ఇది **వ్యాఖ్యానముద్ర.** ఇది రామునకు, సరస్వతికి ప్రియమైనది.

5) **సప్తజిహ్వాముద్ర :** రెండు చేతులను వ్రేళ్లు చాపి మణిబంధము నందు పెట్టవలయును. చిటికెన, బొటన వ్రేళ్లను కలిపి లోపలికి చాపవలెను. ఇది **సప్తజిహ్వాముద్ర.** అగ్నికి ప్రీతికరము.

6) **గాలినీముద్ర :** ఎదురుబదురుగా చేతుల చిటికెన బొటన వ్రేళ్ళు కలపవలయును. చూపుడు, మధ్య, ఉంగరం వ్రేళ్లు వంగకుండా చాపవలయును. ఇది **గాలినీముద్ర.** దీనితో శంఖముపైన త్రిప్ప వలయును.

7) **కుంభముద్ర :** కుడిబొటన వ్రేలిని ఎడమ బొటన వ్రేలి మీద ఉంచి రెండు చేతులతో ఒకే పిడికిలి తయారు చేయవలయును. దీని మధ్యలో 'ఖాళీ' ఉండవలయును. ఇది **కుంభముద్ర.**

8) **సర్వరక్షాకరీకుంభముద్ర :** రెండు పిడికిళ్లు బిగించి వానిపైన బొటన వ్రేళ్లను చూపుడు వ్రేళ్ల చివఱ ఉంచితే **సర్వరక్షాకరీకుంభముద్ర.**

9) **ప్రార్థనాముద్ర :** వ్రేళ్లు చాపి రెండు చేతులను కల్పి ఎదురుగా తెచ్చి హృదయం మీద పెట్టికొంటే **ప్రార్థనాముద్ర.**

10) **అంజలిముద్ర :** మామూలుగా 'దోసిలి' పట్టడమే యీ ముద్ర. ఇది వాసుదేవ ప్రియమైనది.

11) **కాలకర్ణికాముద్ర :** బొటనవ్రేళ్లు ఎత్తుగా నిలిపి రెండు పిడికిళ్లు కలిపి తన వైపు త్రిప్పికొనినచో ఈ ముద్రను **'కాలకర్ణిక'** అందురు.

12) **విస్మయముద్ర :** కుడి పిడికిలి బిగించి చూపుడు వ్రేలు మాత్రము ముక్కుపై ఉంచినచో అది **విస్మయముద్ర** అందురు.

13) **నాదముద్ర :** కుడి పిడికిలి బిగించి బొటనవ్రేలు నిలబెట్టినచో అది **'నాదముద్ర'.**

14) **బిందుముద్ర :** బొటనవ్రేలు, చూపుడువ్రేలు కలిపినచో **బిందుముద్ర.**

15) **సంహారముద్ర :** బోర్ల వేసిన ఎడమ చేతిపై వెల్లకిల కుడిచేతిని ఉంచవలయును. వ్రేళ్లు కలిపి చేతులను చుట్టు త్రిప్ప (పరివర్తయేత్) వలయును. ఇది **సంహారముద్ర.** ఇది విసర్జన విధికి అవసరము.

16) **మత్స్యముద్ర :** కుడి చేతి వీపుపైన ఎడమ అఱచేతిని ఉంచి బొటన వ్రేళ్లను ఆడించినచో **మత్స్యముద్ర.**

17) **కూర్మముద్ర :** ఎడమ చూపుడు వ్రేలిపై కుడి చిటికెన వ్రేలును, అట్లే కుడి చూపుడు వ్రేలిపై ఎడమ బొటన వ్రేలును ఉంచవలయును. కుడి బొటన వ్రేలు ఎత్తుగా ఉంచవలెను. ఎడమ మధ్య వ్రేలు నుంచి మిగిలిన వ్రేళ్లను కుడి చేతి వీపుపై పెట్టవలయును. కుడి చేతిని ఉబ్బెత్తుగా చేయవలయును. ఇది **కూర్మముద్ర.**

18) **ముండముద్ర :** ఎడమ పిడికిలి బిగించాలి. దాని బొటనవ్రేలు పిడికిలి లోపల అమర్చాలి. కుడిచేతి మధ్య వ్రేలి వద్ద నుంచి మిగిలిన వ్రేళ్లను జాగ్రత్తగా వంచి మధ్య వ్రేలిని, చూపుడు వ్రేలిని బొటనవ్రేలి చివఱ కలపాలి. ఇప్పుడు కుడిచేతిని ఎడమ పిడికిలి యందు చేర్చాలి. ఈ ముద్రను కుడివైపు చూపాలి. దీనిని **ముండముద్ర** అందురు.

19) **దానవధూమకేతుముద్ర :** చేతులు తాకుతూ పరివర్తనచేసి చిటికెన వ్రేలితో మధ్యవ్రేలిని లాగి క్రింద ఉన్న ఉంగరపు వ్రేళ్ల జంటను, విడిగా ఉన్న చూపుడు వ్రేళ్ల జంటను అన్యోన్యం గట్టిగా బంధించ వలయును. ఉంగరపు వ్రేళ్లను బొటన వ్రేలి కొన మీద ఉంచ వలయును. ఇది **దానవధూమకేతుముద్ర.**

20) **లేలిహానముద్ర :** నోరు తెఱచి నాలుక క్రిందకు వ్రేలాడించి, రెండు పిడికిళ్లను ప్రక్కన ఉంచినచో అది **లేలిహాన ముద్ర.**

21) **లేలిహాముద్ర :** చూపుడు, మధ్యమ, ఉంగరపు వ్రేళ్లను సమంగా క్రిందిముఖంగా చేసి, చిటికెన వ్రేలిని సాపుగా ఉంచి బొటన వ్రేలిని

(వృద్ధాం) ఉంగరపు వ్రేలి పైకి వేయవలయును. ఇది **లేలిహాముద్ర.** ఇది జీవన్యాసమునం దుపయోగింప వలయును.

22) **మహాయోనిముద్ర :** చూపుడు వ్రేలు, ఉంగరపు వ్రేళ్ళు కలియ వలయును. అట్లే మధ్య వ్రేళ్లు చిటికెన వ్రేళ్లు కలియవలయును. తరువాత చిటికెన వ్రేళ్ల మూలమునందు బొటన వ్రేళ్ల కొనలనుంచ వలయును. ఇది మహాయోని బీజము.

వామకేశ్వరతంత్రోక్త ముద్రలు : ఇవి సర్వార్థ సిద్ధి ప్రదములయిన 15 ముద్రలు.

1) **త్రిఖండాముద్ర :** చేతులు పరివర్తించాలి. బొటన వ్రేళ్లను సమం చేయాలి. చూపుడు వేళ్లను వంపుగా త్రిప్పి ఉంగరపు వ్రేళ్లలోనికి దోపాలి. చిటికెన వ్రేళ్ళను తమస్థానంలో ఉంచాలి. దీనిని **త్రిఖండాముద్ర** అందురు. త్రిపురాదేవిని ఆహ్వానించుటకు ఈ ముద్రను ఉపయోగించెదరు.

2) **సర్వసంక్షోభకారిణీముద్ర :** రెండు బొటనవ్రేళ్లపై రెండు చిటికెన వ్రేళ్లను మధ్య వ్రేలి మధ్యలో నుంచి, చూపుడు వ్రేళ్లను కఱ్ఱలవలె నిలిపి మధ్య వ్రేలిపైన అనామికలనుంచినచో దీనిని **సర్వసంక్షోభకారిణీ ముద్ర** అందురు.

3) **సర్వవిద్రావిణీముద్ర :** సర్వసంక్షోభిణీముద్ర వేసి అందులో మధ్య వ్రేళ్లను గూడ చూపుడు వ్రేళ్లతో బాటు పైకి నిలిపినచో **సర్వవిద్రా విణీముద్ర** అందురు.

4) ఆకర్షణీముద్ర : మధ్యమ, చూపుడు వ్రేళ్లను చిటికెన, ఉంగరపు వ్రేళ్లను సమంగా నిలిపి, అంకుశాకార రూపములతో మధ్య వ్రేళ్లను ఉంచి, కనిష్ఠ, అనామికల మీద అంగుష్ఠములను నియోగింపవలయును. ఇది ఆకర్షిణీముద్ర.

5) సర్వవశ్యకరీముద్ర : చేతులను పుటాకారముగా చేయవలయును. చూపుడు వ్రేళ్లను అంకుశాకారముగా చేయవలయును. మధ్య వ్రేళ్లను

వాటి క్రిందుగా పోనిచ్చి అదే వరసలో కనిష్ఠ అనామికలను కలిపి మిగిలిన వ్రేళ్లను దట్టంగా అంగుష్ఠాగ్రంతో కలపటం సర్వవశ్యకరీ ముద్ర.

6) ఉన్మాదినీముద్ర : చేతులను ఎదురుగా ఉంచి, కనిష్ఠమును మధ్య వ్రేలి మధ్యలో ఉంచి, అనామికలను సరలంగా ఉంచి, వానికి బయటగా తర్జనీ ద్వయం ఉంచి అంగుష్ఠములను దండాకారంగా ఉంచవలయును. ఇది ఉన్మాదినీ ముద్ర.

7) మహాంకుశముద్ర : ఉన్మాదినీ ముద్రలోని అనామికా ద్వయమును అంకుశాకారంగా క్రిందకు పోనిచ్చి తర్జనీ ద్వయమును గూడ అట్లే నియోగింపవలయును. ఇది మహాంకుశముద్ర.

8) ఖేచరీముద్ర : కుడి ఎడమ చేతులను ఎడమ, కుడిగా త్రిప్పి హస్తములను త్రిప్పి, కనిష్ఠ, అనామికలను కలిపి, అదే పద్ధతిలో మధ్యవ్రేళ్ల చివఱ తర్జనీ ద్వయముతో ఆక్రమించి అంగుష్ఠములను సరళంగానే ఉంచవలయును. ఇది ఖేచరీముద్ర.

9) బీజముద్ర : చేతులను అర్ధ చంద్రాకృతిగా పరివర్తించి, తర్జని అంగుష్ఠములను జంటలుగా చేయవలయును. కనిష్ఠికలతో పోటీ పెట్టి మధ్య వ్రేళ్లను క్రిందికి పంపవలయును. అన్నింటికన్న క్రిందకు వంకరగా అనామికలు వెళ్లవలెను. ఇది బీజముద్ర. ఇది సర్వ సంపదలను కలిగించును.

10) యోనిముద్ర : మధ్యవ్రేళ్లను వంపుగా తర్జనుల మీదకు పంపవలెను. అనామికలు, కనిష్ఠికలు మధ్యలోనికి పోవలెను. వీనిని అంగుష్ఠముతో నొక్కి ఉంచవలయును. ఇది యోనిముద్ర.

11) మహాముద్ర : చేతులను ఎదురుబదురుగా పెట్టి వ్రేళ్లను పెనవేసి అంగుష్ఠములను మధ్యవ్రేళ్లను కలిపి చాపవలయును. ఇది మహాముద్ర.

12) సౌభాగ్యదండినీముద్ర : వామహస్తంతో పిడికిలి బిగించి చెవి వద్ద పెట్టి తర్జనిని సరలంగా ఉంచి త్రిప్పవలెను. ఇది సౌభాగ్యదండినీ ముద్ర.

13) రిపుజిహ్వాగ్రహాముద్ర : అంగుష్ఠంలోపల ఉంచి పిడికిలి బిగించి తర్జనిని నిరోధించినచో పైన చెప్పిన అది 'రిపుజిహ్వాగ్రహాముద్ర' అగును.

14) భూతినీముద్ర : యోనిముద్ర వేసిన తర్వాత అందలి మధ్య వ్రేళ్లను వంపుచేసి వాని కొనలందు అంగుష్ఠములను ఉంచవలయును.

15) తర్జనీముద్ర : ఎడమ పిడికిలి బిగించి తర్జనీ, మధ్యము వ్రేళ్లను చాపవలెను.

ప్రధాన నామాలు	ప్రధాన బీజాలు
అగ్ని	- రం
అంకుశం	- క్రోం
అజః	- ......, ఐ
ఆనంగమాలినీ	- లం
అనుత్తరః	- అ
అపరాజితా	- ఇ
అర్ధర్చః	- ఇ, ఇ
అశ్వినీ	- స
అస్త్రం	- ఫట్
అహం	- హం
ఆకర్షణం	- వషట్
ఆషాఢీ	- త
ఇంద్ర	- ల, ఇ
ఉగ్రభైరవీ	- ఐ, ఐం
ఉచ్చాటనం	- జ
ఉన్మత్తభైరవ	- ఇ, ఓం, జ
ఉన్మత్తభైరవీ	- ఐ
ఉపేంద్ర	- క్లీం
ఉమా	- ఉ, ఇ
ఊర్ధ్వేందుః	- ఀ
ఐరావతం	- ఐ
కంకణం	- గ, ఝ, వ
కచబీజం	- ఊ
కన్యా	- అం
కపాల	- ఇ
కమఠ	- చ, ఫ
కమలాక్షీ	- స్త్రీం

ప్రధాన నామాలు	ప్రధాన బీజాలు
కరేణు	- క్రాం
కవచం	- హుం
కవిః	- ఇ ,హ,బ్రౌ,బ్రోం
కామ	- క్లీం, క్రీం
కామఘ్న	- ఉ
కామధేను	- క, కీం
కామరూపం	- ఐ
కామబాణః	- ద్రాం, ద్రీం, క్లీం, క్లూః, సః
కామాస్త్రం	- ఫ్రీం
కార్తవీర్యార్జున	- ఫ్రోం
కాలభైరవీ	- ఆ
కావ్యం	- భ్రోం
కింకిణీ	- ఋ, ధా, హ్రీం
కుండలీ	- గ, స, హ్రీం
కుంతీ	- క్రాం, క్రీం
కుబేరబీజం	- సం
కురుకుళ్ళా	- అ, ఐ
కూటత్రయం	- ఐం, క్లీం, హ్రీం
కూర్చం	- హూం
కూర్మ	- చ, ఫ
కృష్ణ	- క్లీం
క్రోధ	- హుం, హూం
క్షేత్రపాల	- ఓ
గంగా	- గ
గజ	- ఆ, క్రాం, ప్రాం, క, ఖ

ప్రధాన నామాలు	ప్రధాన బీజాలు
గణపతి	– గం
గర్భవిమోచన	– స
గాయత్రి	– ఓ, గ, ఘ, ఓం
గుప్తకాలి	– క్లీం
గురుపాదుక	– ఐం, హ్రీం
గుహుడు	– ఝ
గోబీజం	– గ
ఘంటాబీజం	– ఘ్రీం
చండభైరవ	– ఔ
చండభైరవీ	– ఔ
చండికా	– ఆ,ఔ, ః,ఠంఠం
చాపం	– ఘం
చిచ్ఛక్తి	– ఓ
చేటీ	– హ్రీం
ఛిన్నమస్తా	– త్రీం
జగద్బీజం	– ఇ, స
జయశ్రీ	– ఔ, శ్రౌం
జలధి	– రూం
జలం	– వం
జిన	– క్లీం
జీవాత్మ	– లం
జ్యేష్ఠ	– ఆ, ఘ
జ్యోతి	– ఓం
జ్వాలామాలిని	– ఔం
డమరు	– ఖ
డాకినీ	– ఖ్ఫేం
డామరీ	– డ

ప్రధాన నామాలు	ప్రధాన బీజాలు
తమోబీజం	– లం, త
తారకం	– త్రాం
త్రపా	– హ్రీం
త్రికూట	– ఓం, ఇాం
త్రికోణ	– ఏ
త్రిపురా	– ఉ, ఏ
త్రిపురాంబ	– ఋ, ఊ
త్రిమూర్తి	– క్లీం
దక్షిణకాళీ	– ఠ
దుర్గాబీజం	– దుం, దూం, దుః
దేవీప్రణవం	– హ్రీం
దేవీబీజం	– స
ద్రావణబాణం	– క్లీం
ధనుః	– ట, ఓం.
ధారణాశక్తి	– ఐ
ధూపభాజనమంత్రః	– ఫట్
ధూమావతీ	– ఆ, ధూం
ధూమ్రభైరవి	– ఇ, ఈ, ట, హ్రీం
నకులీ	– హ
నర్తకః	– క్లీం
నర్తకీ	– స్త్రీం, వ్రీం, ఖ్రీం
నిత్యక్లిన్నా	– అ, ఇ, ఈ, ఉ.
నిరృతిః	– క్ష
నృసింహ	– క్ష్రౌం, క్ష
నృసింహాస్త్రం	– ఈ
నేత్రద్వయం	– వౌషట్

ప్రధాన నామాలు	ప్రధాన బీజాలు
పంచప్రణవములు	ఓం,ఔం,ఐం, హం, హూం
పరాప్రాసాదమంత్రః	హ, సః
పరాబీజం	సౌః
పాశుపతం	శ్లీం
పురుషమంత్రః	హుం, ఫట్
ప్రత్యంగిర	అ, భ్రౌం
ప్రాసాద	హౌం, హం
బిందుభైరవి	ల
బిందుమాలిని	ఈ, క
బిందుశక్తి	ఊం
భద్రకాలీ	ఊ, ఔ
భూమి	ల, లం,వ, గ్లౌం
భూతేశ్వరీ	ఐం
మన్మథాస్త్రం	బ్లూం, స్త్రీం
మహాకూర్చం	హూం
మహాంకుశం	క్రౌం
మహాప్రేతః	హ్స్వౌం/హ్స్‌హౌం
మహామాయా	హ్రీం, హ్లీం
మహావేదసారః	ఓం
మహాశక్తిప్రాసాదః	హ్స్రౌం/హ్స్రౌం
మహాశ్రీబీజం	శ్రూం
మాతృకేశ్వరః	ఐ
మాయా	హ్రీం, హ్లీం
మాయాపురం	భ
మార్తండః	హ్ర్యాం
ముండమాలినీ	ఓ

ప్రధాన నామాలు	ప్రధాన బీజాలు
మృత్యుంజయ	జూం
మృత్యుంజయప్రణవః	హం
మేరుః	క్ష, ల
మోక్షబీజం	ఏ, ఔ
యుగాంతకారక	స్ఫేం
యోగినీ	యాం, ఛ్రీం
యోని	ఏ, ఐ, ఐం హ్సౌః ఈం, హ్రీం
రాక్షస	రక్షః
రథ	థ
లకులీ	హ
లక్ష్మణ	హ
లజ్జ	హ్రీం, స్త్రీం
లతా	ఏ
లలితాబీజం	స్క్లీం
లింగం	ఖ, ఐం
వశినీ	అ, ఓ, వ్లూం
వారాహీ	అ, ఔ, ఏ, చ, త
విద్యేశ్వరి	ఓ
శంఖ	శ
శచి	ఏ
శతఘ్నీ	ఘ్నీ
శవబీజం	ద్రౌం
శిఖాబీజం	వషట్
శివప్రణవం	హౌం
శివప్రాసాదం	హౌం
శివవల్లరీ	హ్రీం

ప్రధాన నామాలు	**ప్రధాన బీజాలు**
శూకరబీజం	– ప్రూం
శూద్రప్రణవం	– ఔం
శ్మశానవాసినీ	– క్రీం
సంహారబీజం	– ఫట్
సమాసనం	– ఠంఠం, ఠఃఠః
సర్వబీజం	– హ్సౌః
సర్వమంగళా	– స్వ్యోం
సాక్షి	– ల
సామ్రాజ్యబీజం	– హ్సౌం
సౌభాగ్యబీజం	– సౌం
స్తనద్వయం	– ఠః ఠః
స్వధా	– ఔం
స్వయంవరా	– ప్రీం
స్వస్తి	– ఉ
స్వాహా	– ఓ, ఒ
హంసః	– హ
హయగ్రీవ	– హ్సౌం
హరచూడామణి	– ఐ, [illegible] , ద్రాం
హరశేఖరా	– ఞూ
హృదయం	– నమః
హేరంబబీజం	– గుం.

శ్రీః